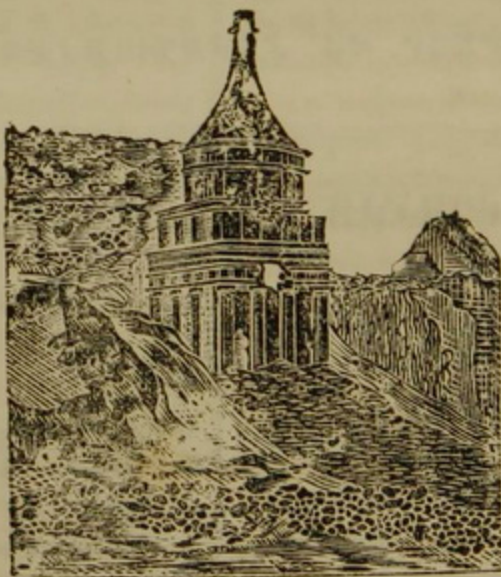

Մ Ի Օ Ն

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ԸԶԳԱՅԻՆ • ԲՆԱԽԱՐԱԿԱՆ • ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ
ԵՒ ՓԵՂԱՔԱՆԿԱՆ

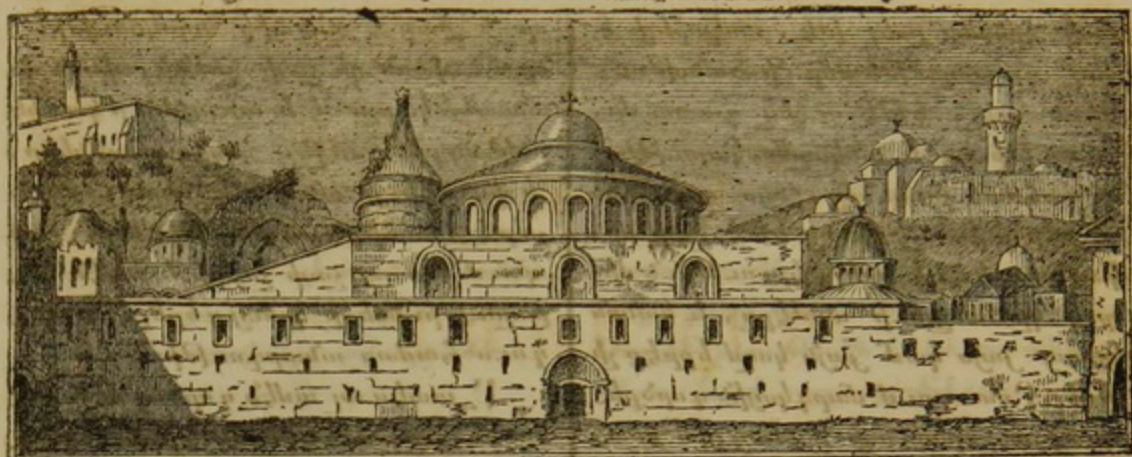
ՈՒԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
ՇՐՋԱՆ ՄԻՆԱՆԵՆՑ

ՅԵՐՈՒՍԱԼԻՄ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈՎԵԱՆՑ

1873

ՈՒԹՆԵՐՈՒԴ ՏՍՐԻ
ԹԻԼ 8.

Մ. Մ Ս Ս. Գ. Ի Ր

ՕԳՈՍՏՈՍ 31
1873.

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ ԱԿՆԱՐԿ ՄԻ

Չորս է սատարիկ ծառայութիւնն
և սատարիկ ազատութիւնն :

ՄԱՐԴՍ իր խորհելու աղատու-
թեանը մէջ, եթէ մէկ սահման մի
չունենայ՝ ստոյգն եւ անատոյգը ո-
րոշեալ համար, կարծեաց անեղանդի
ովկիանոսին մէջ իյնալով՝ դուրս ելե-
լը անհնարին կրլայ . և որպէս զի նոյն
կարծեաց ովկիանոսին մէջէն զատէ և
որոշէ ստոյգը և ճշմարիտը, հարկ ան-
հրաժեշտ է՝ ճշմարիտ սկզբունք, կիրթ
ճաշակ և լի հմտութեան . հաւանակա-
նագոյն պատճառ , եւ անկողմնակա-
լութիւն ունենալ, և այս է կարծեաց
աղատութեան չափ և սահմանը :

Արդ՝ ինչպէս որ խորհելու աղա-

տութեան մէջ այսպիսի սահման չու-
նենալով արդարն և անարդարը , լա-
տոյգը և անստոյգը որոշելու համար ,
չկրնար խառնիխուռն կարծիքներով օ-
րինաւոր և կարգադրեալ բան մի հա-
նել մարդկային բանաւորութեան ար-
ժանաւոր . այսպէս ալ գործելու ա-
զատութեան մէջ, եթէ նոյն ազա-
տութիւնը սահման մի չունենայ , օգ-
տակարը փաստակարէն չկրնար որոշել
և աննշան օգտի՝ մը համար շատերու
վերաբերեալ մեծամեծ օգտից կը վե-
նասէ : Ուստի մարդկային գործոց օգ-
տակար և փաստակար բլլալուն նկատ-

մամբ կրնանք բսել թէ, անկարելի է որոշ դատադուծեամբ ՚ի ծանօթութիւն գալ, եթէ ուղիղ դատումը, համութիւնը և անկողմնակալութիւնը սահման չունենայ. այս սահմանն ալ ուրիշ բան չէ, բայց եթէ չափ մի, կամ լաւ եւս է բսել, կշռութիւն մի, որով կը ճանցուի արժէքը, և կանոն կըստայ յայտ կամ յայն կողմ երբէք չի շեղելը ՚Դոտ որում մարդկային գործքերը ճիշտ լարախաղի ընթացքին նմանելով, իւր երկու կողմերը ահագին անդունդներ ունի, որ եթէ առանց իւր կշռոյն մէտ դնելու ընթանայ, իսկոյն կը գլորի. ինչպէս յայտնի կը տեսնուիք: Եւս և կը նմանի մանկան կեանացը, ինչպէս որ մանուկ մի եթէ իւր ազատութեանը թողումը, չը կրնալով իւր գործոյն և ընթացից կշիռ դնել, և ըստ այնմ շարժել կը շեղի ընթացքէն և անմիջապէս կը վնասուի երբեմն շատ և երբեմն սակաւ. այս պէս ալ երբ հուրին քով թողումը, գէպ ՚ի հուրին յառաջ երթալով իսկոյն կայրի. իսկ եթէ ճշմարտ ազատախոհ մէկը ըլլար պիտի խորհէր, թէ պէտք է այնքան յառաջ երթամ, որ չը պաղիմ և ոչ այրիմ:

Իսկ իմաստուն և կատարեալ խա հակմը նախ իւր գործոյ ամէն պաւրագաները կը կշռէ չըջահայեցութեամբ ամեն կողմը կը դիտէ, օգտակարը ու վնասակարը բաժ կը կըռռէ, պարտուց եւ իրաւանց կշիռը ձեռքն առած եւ անոր մէտէն սովորած, շեղելու կամ չը շեղելու կողմերը, ուղիղ ընթացքին մէջ կը շարունակէ:

Եթէ մարդ առանց իւր գործոյն չափ դնելու շարունակէ, անմիջապէս կը վնասուի, եւ միշտ վնասակար է վախճանը և արդիւնքը այն գործոյն, որ առանց չափի և կշիռի է. ինչու

որ « Զար է սաստիկ ազատութիւնը », վասն զի չափ չունի, վասն զի անսահման կարգաւէ և առաթուր կառնէ ընթացքին առջեւ սրատահածները, ՚ի վնաս իւր անձին և այլոց, « Եւ չար է սաստիկ ծառայութիւնն », ըստ որում նա ալ չափ չունի և ամէն կաւորութիւնները կրնայ գերել, որ մարդուն համար անտրգութիւն է:

Եւսպէս ալ ամէն գործոյ մէջ, անսահման ազատն օգտակարը վնասակարէն որոշելու անկարող ըլլալով, մի և նոյն կերպով կ'մղուի երկուքին ալ, և որն որ նոյն վայրկեանին իրեն լաւ թուի՝ անոր կը միտի: Ինչպէս երբ մանկան առաջը թողումը հուր և վարդ միանգամայն, կերկնայ երկուքին ալ, եւ ընտրութիւն չունենալով վարդը առնելու ատեն իսկոյն ձեռքը փռէն կը խոցուի. և հուրը բռնելով սաստկապէս կայրի. և զինքը արգարացնելու համար կսկսի լալ, և նորէն կը վնասուի: Եւսպէս ալ կատարեալ մարդիկ երբ իրենց գործոցը ու խօսիցը չափ մի չորոշին, երբէք օգուտ մի չեն քաղեր. եւ վասն զի չափ չունեցող գործոյն մէջ, ոչ միայն օգուտ չ'նշմարտիր, այլ նաեւ գրեթէ միշտ վտանգներն երբէք չեն պակսիր. այս ճշմարտութեամբ փորձերէն ստիպեալ ընդունուած է սա սկզբունքը թէ, « Պարտ է յամենայնի զչափ ունելու. և այս սկզբան հետեւութիւնն է, նաեւ ազատութեան և ծառայութեան չափ դնելու դրութիւն, ինչպէս ճշմարտ է նաեւ թէ « Զար է սաստիկ ծառայութիւն և սաստիկ ազատութիւնն »:

Եւս ուրեմն ինչպէս մանուկը ըզգուշացնող հայրը բռնութիւն ըսած չըլլար, նոյնպէս ալ բռնութիւն կամ բռնաբարութիւն չը համարուիր երբ մէկը կըզգուշացնէ զայլս իւր մէկ վնասակար գործէն, մանաւանդ առաւ

ւել նորա բարեկամ և ճշմարիտ ազա-
տութեանը ցանկացող է, և խորին շը-
նորհակալեաց ալ արժանի է. որուն
եթէ հնազանդիւնք, ոչ թէ միայն բան
մը կորուսած չեմք ըլլար, այլ ընդհա-
կառակը ալ աւելի շահած կրկամք.
մանաւանդ երբ սխալած ըլլալն
ճանչնամք. քանզի « Լռաբլինութիւն
չքնաղ է խոստովանիլ զսխալանս »:

Ե Ր Ա Ձ

Քանի որ խնայական կարողութեան
այլ և այլ հանգամանաց վերայ կը խոր-
հիւնք, երազն՝ ալ աւելի կը պարզուի
մեր մտաց առջեւ: Երազն ուրիշ բան
չէ բայց եթէ մեր մտաց գործունէութեան
յայտարարը, և մեր խորհրդաց
չղթայն, որ զուգորդութեանց օրէնք-
ներով զանազան նիւթերու վերայ կը
տարածի:

Մեր միաբն ինչպէս արթնութեան
ատեն, նոյնպէս և քնոյ ժամանակ շա-
րունակ կը գործէ, որ ապացոյց է մեր
հոգւոյ անմահութեան. մտաց այս
գործունէութիւնը մտքին զարգացման
և կրթութեան համեմատ կրնայ կանո-
նաւոր և անկանոն լինիլ: Ուստի բարե-
կիրթ, կանոնաւոր, զատտիարակեալ,
բարեխառն, ժուժկալ եւ ողջախոհ
մարդիկ՝ անկանոն, խառնաշփոթ եւ
անհանգստութիւն առթող երազներ
տեսնելէ ազատ են: Ինչպէս որ մեր
խորհուրդը արթուն եղած ատեննիս
ալ շատ անգամ անկապակից բանե-
րու վերայ կը յաճի նոյնպէս և գիշե-
րն ալ, ուստի զարմանք չէ երբ գի-
շերն ալ այնպիսի երազներ գան, որք

և ոչ իսկ մեր կենաց մէջ վայրկեան մի
մոքերնէս անցած լինին, սակայն եթէ
յիշողութիւննիս սուր լինի եւ կարո-
ղանամք խոր հետազոտութիւն մի ը-
նել, դարձեալ մէկ գէպքի մը հետ
ուղղակի կտմ անուղղակի մասնաւոր
կապակցութիւն ունենալը կը տես-
նեմք. բայց այս կապակցութիւնը ոչ
երազին բնութիւնն է եւ ոչ անհրա-
ժեշտ հարկ, այլ որովհետեւ յաճա-
խակի այսպէս սլառահաս է, ուստի
հաւանականաբար կը հետեւցնեմք թէ
կամ ցերեկուան խորհածնիս և կամ
մեր կենաց մէջ անցած բաներն են որ
գիշերն ալ մեր միտքը կը գան. բայց
քանզի գիտեմք՝ որ մեր միտքը կարող
է գաղափարաց բազադրութեամբ
այնպիսի խորհուրդներ ստեղծել, այն-
պիսի տեսիլներ հնարել, որք առաջինը
եղած լինին, ուստի կրնայ նոյն միտքը
երազի մէջ ալ այս կարողութիւնը գոր-
ծադրելով զանազան խորհրդոյ կա-
պակցութենէն բոլորովին նոր բան մի
երեւակայել:

Օր մի Արշալուսոյ մօտ երազ մի
տեսայ: Խիստ խառնամբոխ վրդովեալ
բազմութիւն մի կար հեռին, որ խառ-
նակ աղաղակներով կը յուզէր ու կը
ծփար. բազմութիւնը երկարառակ կե-
րեւէր բայց իրենց վէճին առիթը դը-
րեթէ անիմանալի եղած էր. բազմու-
թեան մէջ մտերիմ բարեկամներ ալ
տեսայ, սակայն ես այս բազմութենէն
խիստ հեռի կը գտնուէի, անձամբ
այն տեղ ներկայ գտնուիլ չէր կարե-
լի, միայն օդոյն միջնորդութեամբ եւ
չորգիտեմ ուրիշ ինչ կերպով իրարու
ձայն որոշ կը լսէինք:

Տեսայ որ այն բարեկամներէս խիստ
մտերմին վերայ է այդ յուզումը, սըր-
տիս անզուսպ յարձակումով ոտտեայ
ի վեր, բարձր քարի մի վերայ կանգ-
նեցայ, և հասկացածիս ջալի, որչափ որ

այն խառնիխուռն ձայներէն կրնայ հաւ
կցուիլ, իբր թէ խնդիրն սրազուած հա
մարելով իմ այն բարեկամս պաշտպա
նել սխալ առանց ոչ և ահեակ նկա
տելու . իմ շուրջս եղող բազմութիւնը
իմ խօսքս կտրեցին և դեռ օղին մէջ
ջրուած այլ և այլ ազդականներով
խանդարեցին : Այս բանը ծանր եկաւ
ինձ , սիրաս խիստ վշտացաւ , ինձ այն
պէս եկաւ որ խօսելու ազատութիւնս կը
բռնաբարուի . ուստի ուրիշ հատու
ցում չըկրնալով ընել 'ի խոր խոցուած
և կարեւելէ 'ի սիրտ վշտացած' բեմէն
իջայ և առանձին սխալ ինձ եղած այս
անարգութեան վերայ մտածել , և որ
չափ անձնասիրութեամբ միակողմանի ,
այսինքն լոկ ինձ եղած զրկանաց վերայ
կը մտածէի , խնդիրն այնքան կը ծան
րանայր և անձիս անպտուտութիւնը
կը մեծնար , որով միշտ անմխիթար և
անհամոզելի կը մնայի . շատ բարեկամ
ներ յորդորեցին զիս եւ մխիթարեցին
բայց ծնդուտ , չէի կարող և ոչ մէկուն
անսալ . բանդի անոնց բոլոր ճշմարիտ ,
արդար և իրաւացի փաստերն իմ ինք
նասիրութեանս հնարած փաստերուն
առջեւ կը ոչնչանային : Ժամանակը
մութ գիշեր էր , իմ միտքս ալ կար
ծես ուրիշ բան չէր տեսներ բայց մի
այն ինք զինքս , ստիպեց եւ խօսելու
պարտքն ու պաշտօնն ունէի , լռու
թիւնս ալ տանջանք մի էր ինձ . պար
տազանց կը գտնուէի : Երթալով երկու
կողմէն աղմուկն ու շփոթութիւնը կը

շատնար . տեսարանն ահաւոր էր ,
շուրջս մտանդներ տառած կը տեսնէի ,
որոց մէջ կրնային անկանիլ այնպիսի
անձինք որք ինձ համար նուիրական
ու սիրելի էին . յանկարծ ջղային ցրն
ցումով մի տեղէս ցաթկեցի և բնու
կան բուռն բերմամբ մի անձս ճողոպ
րելու համար լռած սաստիկ ճիգէս
արթնայայ :

Այս երազն 'ի սկզբն խիստ ան
հեթեթ երեւցաւ ինձ և աննշան , բայց
անոր այլ և այլ պարագայից վերայ եր
կար խորհելէն վերջը իմացայ , որ ազ
գային ներկայ խնդրոց նկատմամբ ու
նեցած մէկ խորհրդածութեանս այլա
կերպեալ երեւոյթն էր այն , զոր այլ և
այլ նկատումներով չըպիտի կրնայի ար
տայայտել . ասով համոզուեցայ որ շատ
անգամ երբ մտքէս չանցած երազ մի
տեսայ կրսեմք . պէտք է գիտնամք որ
այն եւս երբեմն մտքէ անցած և այլա
կերպած է :

Այս ամէն բացատրութենէն կա
րող էմք հասկանալ երազին բնութիւ
նը . ուստի և անոր մեկնութիւնը պէտք
է մեր անցեալ գործոց եւ կազմակեր
պեալ խորհրդոց մէջ բնութեմք . որով
աղաս կը լինիմք նախապաշարման մը
տիրուր հետեւանքներէն և չեմք ստի
պուիր զմեզ այլ և այլ սնտոի կասկած
ներով մաշել ու տառապեցնել . այս
պիսի սնտոի խորհուրդներով նախա
պաշարեալ հոգին հանգիստ չէ կարող
լինիլ :

ԱՌՈՂՁԱԿԱՆ

Մարդկային կենաց երջանկութեան ամենակարեւոր պայմաններէն մին է ԱՌՈՂՁՈՒԹԻՒՆԸ, որուն նկատմամբ դժբաղդաբար խիստ անտարբեր են մարդիկ քանի որ զայն կրկայեղեն, բաղմամբ եւ պաճառներով, անհոգութեամբ, անզգուշութեամբ, կամ մարաշտութեամբ, անհնազանդութեամբ և զանազան հաճոյից մէջ զեղծանելով կը կորուսանեն իրենց առողջութիւնը, և երբ ձեռքէ հանեն զայն՝ յայնժամ նորա յարգը կը զգան, կորսուելուն վերայ կ'ափսոսան և շուարած ու շփոթած՝ կ'ըսկսին դարման որոնել, այլ ցաւալի ճշմարտութիւն մի է խտտովանիլը թէ այնուհետեւ նոցա բնառած ու ընդունած դարմանը գրեթէ շարունակ երկրորդական է, որով յիշաւի բաղմիցս կըստանան առողջութիւն, բայց ոչ իրենց նախկին ունեցածը, եւ շատ անգամ իսկ փնասակար կը լինի այս երկրորդ առողջութիւնը: Քանզի անով նորէն կը սկսին իրենց կամահաճութիւնը դործածել, որով կանկանին առաւել եւս տկարութեան մէջ և առողջութիւնն յայնժամ կը լինի աւելի դժուարագիւտ: Վասն զի ոչ այնչափ ստանալը որչափ զայն պահպանելն է քաջութիւն:

Մարդիկ Աստուծոյ իմաստութեան օրէնքէն խտորաճ օրէն կորուսին իրենց առողջութիւնը և խիստ հին առտենէ սկսեալ մինչեւ մեր օրերը զայն կը բնառեն: Քրիստոնէութիւնը իւր մարդասէր օրէնքներովը պարգեւեց զայն վերափն, բայց մարդիկ անոր ալ լիովին չեն հնազանդիր:

Այս նիւթը բաղմաց ուշադրութիւնը գրաւած լինելով հին առտենէ 'ի վեր' շատերը մարդասիրական փութով շատ բան գրեցին ու խօսեցան և տակաւին կը գրեն ու կը խօսին յո-

գուտ այն թշուառ ու կարեկցութեան արժանի մարդկային խմբին, որք թէ իրենց անձին և թէ իւրեանց սոցադայ սերնդոյ գերեզմանն իրենց ձեռքը կը փորեն, եւ խաղաղով ու խայտաղով, խնդարով ու ցնծաղով մահուան գիրիը կը վազեն:

Մեր կը հաւատամք որ այն գրք, ուսմանն անօգուտ չեն եղած ամեն անոնց՝ որք հնազանդութեամբ լսած և սիրով կատարած են նոցա տուած խրատներն ու խորհուրդները, քանզի ճշմարիտ է սա առածը թէ «Օգտակար խրատուց լաւ ունկնդրութիւն ընելու յօժարութիւնը աղէկ կեանք անցնելու սկզբնաւորութիւնն է»: Եւ արդեւ իւրեւ այսպիսի դիպաց մէջ յօժարակամ ունկնդրութեամբ եւ հնազանդութեամբ միայն կարող է մարդ մեծամեծ օգուտներ քաղել, իսկ առանց անոր անհնար է ուրիշ միջոցաւ փափաքածը ձեռք ձգել, քանզի միայն լսելն ու դիտնալը հերիք չէ այլ հնազանդութեամբ գործադրել պէտք է:

Շատ անգամ լսելով՝ եւ մեր իսկ աչաց առջեւ տեսնելով տգիտութեան սղորմելի զահերը, ցաւելով նոցա վրտանգաւոր վիճակի վերայ և չը համարձակելով ու անհնար լինելով իւրաքանչիւրին յունկանէ խօսիլ, 'ի կարեկցութեանէ շարժեալ կը համարձակիմ հրապարակաւ և ընդհանուր կեդրիւ սոյն յօդուածս գրել, «Ականջ ունեցողը թող լսէ»:

Իմ աղնիւ եղբարքս եթէ սիրով ընդունին իմ խօսքերս և անոնց կամովին հնազանդելու յօժարին, այժմէն կը վստահացնեմ զիրենք որ մեծամեծ օգուտներ կարող են քաղել, և ես ալ նոցա սիրոյն և օգտին համար պիտի քանամ դիւրիմաց գրելով մեծաց եւ փոքունց համար ալ հատկանալի և նըստատաւոր ընել:

Իմ, խօսքերուս ասայուցութիւնը
ընտրած եմ Աստուծոյ եւ իմաստնոյ
պատուէրները, խօսքերը, խրատներն
ու օրէնքները, փորձառու մարդկան
և բժշկաց վիպութիւնները և բնու-
թեան օրէնքը, այս պատճառաւ ալ
կարող է ամեն ոք վստահութեան ար-
ժանի համարելով ընդունիլ և օգուտ
քաղել:

Ա.

Ինչ է Առողջութիւնը:

— Ներհական նիւթոյ կամ տարե-
րոց բարեխառն զուգակշռութիւնը:

— Եւ ինչ է հիւանդութիւնը:

— Հիւանդութիւնն է ոյն հաւա-
սարկղութեան խանգարումը, ներ-
քին կենսական ոգեաց նուազումը
կամ առաւելութիւնը, հիւթոյ ոմանց
գրգռիլը, պակսիլը և ոմանց ապակա-
նիլը:

Աստուածային բարեխնամ՝ Նա-
խախնամութիւնը բնութեան մէջ դը-
րած է ներհական նիւթոյ բարեխառ-
նութիւնը և արարածոց ամեն մէկուն
իրենց պիտոյից համեմատ բաժնած է,
որով արարածք կապին և իրենց տե-
սակն յառաջացնելով կը յարատեւեն:

Մարդը՝ որ արարածոց գերագոյնն
ու կատարեալն է և բովանդակութիւն
տիրեցերաց, ըստ իւրում պայմանի ու-
նի՝ ի բնուստ իրարու ներհակ նիւթոյ
այս սքանչելի համաձայնութիւնը, հե-
տեաբար ունի նա և առողջութիւն,
որ իւր միակ գանձն է, որուն տեղն
ուրիշ ոչ ինչ չէ կարող լեցնել եթէ
գժբաղդաբար մի անգամ կորսուի:
Առողջութիւնը շնորհուած է մարդուս
իւր այս կեանքը քաղըր և բերկրալի
ընելու և յաւիտենական կեանքը ժա-
ւանդելու, ուրեմն մարդուս առող-

ջութիւնը թէ՛ այս և թէ՛ հանդերձեալ
կենաց երանութիւնը վայելելու կարե-
ւոր մէկ պորձիքն է, և այս կարեւո-
րութիւնն լի ու լի ունի մարդը, ինչ-
պէս իւր ամենակատար կազմութենէն
յոյտնի է: Արդ ինչո՞ւ ուրեմն մարդիկ
մեծաւ մասամբ կորուսած են իրենց
այս ամենամեծ գանձը, այս պատուա-
կան առողջութիւնը որ իրենց կենաց
պիտոյից ամենակարեւորն է և առանց
անոր թշուառ կը լինին:

Մարդիկ մեծաւ մասամբ, և հա-
մարեա թէ ամեն պարագայի մէջ իրենց
յաճախ եւ լի ու լի վայելած բանին
յարգը չը ճանաչելով՝ անհոգ կը մնան,
ոյս անհոգութիւնը մինչեւ յիմարու-
թեան կը տանի ղերենք. քանզի անտի
հաճոյքէ մի գրգռուած՝ առերեւոյթ
ու սուտ բարիք մի ձեռք ձգելու հա-
մար արդէն ձեռքերնին եղած ճշմարիտ
բարիքը կը կորուսանեն: Նա եւս օ-
տարին սեփհականութեանց վերայ
մարդկան տածած ցանկութեան կիբքը
և անկարեւոր պիտոյից արտաքոյ կար-
գի փախսքը կորուսանել կը տայ իրենց
բուն սեպհականութիւնները, հարբս-
տութիւնը առողջութիւնը, հոգեկան
կարողութեանց մէկ մասը, յիշողու-
թիւնը, ըմբռնումը երեւակայութիւ-
նը և ուղիղ դատումը, վերջապէս շատ
անգամ կեանքն իսկ կ'կորուսանէ, ուստի
և ամեն բարիքէ կողոպտուած կը մնայ
մարդը, որում խիստ յարմար կը գտն
այն առակը որ կ'ասէ. «Շուներ գետէն
անցած ասեն իւր բերանն եղած հա-
ցին շուքը կամ պատկերը ջուրին մէջ
տեսնելով բերնինը թալուց, ջուրին մէջ
երեւցածը առնելու համար, և ահա
երկուսն ալ կորսնցուց»: Յիմարու-
թիւն չէ արգեօք վայրկենական հեշ-
տութեան համար մէկ տեւական ու
կարի կարեւոր բարիքը կորսնցնել:

Մեր կիբքերն առանց կանոնաւո-

րելու այնչափ գրգռած, չցած ու սը-
նուցած եմք որ բաղմամբիւ վնասակար
բաներ իբրեւ պիտոյք հնարած, զու-
սանայ տեղ անհամեստ հաճոյք ըս-
տեղծած և իբրեւ բերկրանք չար յո-
ժարութիւններ գտած՝ խնամով կը
պահպանեմք եւ կը գործածեմք, որք
տաճելով ի մեզ կը վանեն զերկիւղա-
ծութիւնն և բոլոր առարկիութիւննե-
րը, կարտաքսեն սուրբ զգացումներն
ու բարի յոժարութիւնները և կը խան-
գարեն մեր առարկութիւնը. այսու ա-
մենայնիւ տակաւին չեմք ուղեր հրա-
ժարիլ այն սխերիմ թշնամիներէն որ
զմեզ կը կեղեքեն ու թէ մեր անձին և
թէ Աստուծոյ ատելի կրնեն. քանզի
«Մեզք գործողը իւր անձը կ'ատէ» .
Սողոմոն, այն մեծ իմաստունն ու հան-
ճարեղ փիլիսոփայն «Թիւր խորհուրդ-
ները, կրտէ, մարդն Աստուծոյ կը
բաժնեն. . . ամբարիշտը և իւր ամ-
բարչութիւնը Աստուծոյ ատելի են» .
Եւ յիրաւի, ինչպէս կրնայ մարդ սիրած
լինել իւր անձը, երբ կիրքերը չը չա-
փաւորելով բուն իւր ձեռքը կա-
մօքն ու յոժարութեամբը իւր ան-
ձին չարիք կը հասցնէ եւ իւր կենաց
բաղցրութիւնը կը դառնայնէ, ինչ-
պէս կրնայ սիրած լինել զԱստուծոյ .
երբ չը սովորի ու պահէր նորա յաւի-
տենական օրէնքներն, որք իւր օգտին
համար շնորհուած են, իսկ երբ մէկը
չը սիրէր ոչ զԱստուծոյ և ոչ ալ իւր
անձը, նա զով պիտի կրնայ սիրել, ի-
մաստայն ըսածին պէս թէ «Այն որ
իւր անձին չար է, ալ սերիչ որսն բարի
պիտի լինի. նա իւր բարեաց մէջ չը
պիտի զուարճանայ» :

Յաճախ կրկնուած՝ բայց անխել
մտացած է ոս դարերու փարձովն ու
աստուածային յայտնութեամբն ստու-
գուած ճշմարտութիւնը թէ՛ — բնու-
թեան օրէնք կայ, թէ՛ այս օրինաց

դէմ՝ մեղանշողը անպատիւ չը մնար,
և թէ ամեն մեղաց պատուհասն իւր
մէջն է — :

Աստուած ամենաբարին իւր ան-
հուն իմաստութեամբը տիեզերքն ըս-
տեղծելով բոլոր արարածոց հաստա-
տութիւնը, տեւողութիւնը, չարժուքը
և տեսակի փոփոխութիւնն անյեղի օ-
րինաց վերայ խարսխեց. որ կըսուի
բնութեան օրէնք. այս բնութեան օ-
րէնքը անսղոքելի է, կոյր է նա և խուլ .
իւր տրամադրութեան դէմ մեղանշա-
ղին հետ խիստ արդարութեամբ կը
վարուի և ներել չ'գիտէր : Բնութեան
օրինաց մէջ ամեն մեղք կամ յանցանք
իւր պատիժն ունի, զոր մեքենաբար
կը գործադրէ ամեն անոնց վերայ, որք
նորա օրինաց դէմ մեղանշելու հաճոյ-
քը կ'զգան. և պատժոյ այս գործադր-
ութիւնը թէ արդարութիւն է և թէ
գթութիւն. արդարութիւն է, որով
ուղղութիւն կը պահուի. գթութիւն
է որով կը կամի որ մարդիկ բարի լինին
և ստոյգ երջանկութիւն վայելեն : Տես
ինչպէս կը բացատրէ իմաստունը .
«Ո՛վ Տէ՛ր որքան բարի և անոյշ է քու
հոգիդ ամենուն վերայ, որ յանցա-
ւորները քիչ քիչ կը յանդիմանես եւ
ինչ բանով որ կը մեղանշեն, անոնցմով
աղղարարութիւն ընելով կը խրատես
որպէս զի չարիքէ ազատելով հաւա-
տան քեզ տէր. քանզի ինչ բանով որ
մեղանշէ մէկը, անով ալ պիտի տանջու-
ւի» : Այս խօսքերուն ճշմարտութեան
այն ատեն հասու կը լինիմք, երբ քըն-
նող ուշադրութիւն մի դարձնեմք բո-
լոր մոլորներու վրայ, որք իրենց ան-
տանձ կիրքերն իբրեւ սիրելի առարկա-
ներ կը գգուեն և իբրեւ մէն մի կուռ-
քեր կը պաշտեն զանոնք, այն ատեն
պիտի տեսնեմք որ նոյն սիրած առար-
կաներովն իսկ կը տանջուին հանապաղ,
և այս տանջանքը հեշտալի կը թուի ի

բենց, քանզի կաթողինս կը սիրեն իրենց անյշի կենաց անգութ գահի՝ ճը և չեն ուզեր բաժնուիլ անկէ :

Ագահը ինչք դիզելու ցանկութեամբ կը կորուսանէ հաւատարմութիւնը . ճշմարտութեամբութիւնը և արդարութիւնը (քանզի մէկ մոլութեան հետ արդէն լծորդուած կը լինին ուրիշ շատ մի մոլութիւնք) , և այս առնուէն տեղ սոցա ներհանները դալով կը վանեն նորա մէջէն որտի և մտաց խաղաղութիւնը , խղճի հանգարտութիւնը եւ հանգիստ քունը . ոգորմելին ոչ միայն չարաչար կը տանջուի իւր փափաքը լեցնելու , որ լենայլք չունի , այլ նաեւ առաւել եւս կը տանջուի կը մտածէ և անհանգիստ կը լինի դիշեր և ցերեկ իւր դիզած ճոխութիւնն անկորուստ պահելու համար , զոր և չէ կարող վայելել : Իսկ եթէ դիւպուածաւ կամ անդգու շուքով իւր անոգուտ շեղակոյտէն բան մի կարուէի , ալ անկարողութիւն է յայնժամ իւր վիշտն ու տրտմութիւնը , հոգն ու ցաւը , որք երբեմն այնքան կը զորանան որ յիմար , ցնորած և կատաղի կ'ընեն Ոյսպէս են ահա ամեն մոլութիւնք զորս կը պաշտեն մարդիկ և կը հեշտանան ի նոսրի ի չարաչար տանջանա անձին և ի ցաւ : Ի՞նչպէս որ կ'ասէ Սենկայ . « Գործուած չարիքներուն առնամեծ պատժը նոյն իսկ չարագործութիւնն է . և խղճմտանքէն տանջուող ամենէն ծանր պատուհասը կը բաշէ » :

Յիմարութեան պտուղ են մոլութիւնք , որ բիշէն սխտիւմ կաճին ու կը բաղմանան յաճախ կրկնութեամբ և ունակութեամբ . որք չեն կորող ուրիշ բան մի տալ , բաց ի մեծամեծ վնասներէ : Ուրեմն կրից անկարգութիւնն է մարդուս առողջութեան թշնամին , զոր հաստատելու համար

կարծեմ երկար փաստերու եւ պատճառաբանութեանց կարօտ չեմք . բան զի ուր մարդուս բնական կազմութեան որակաւթեանը հասու է , նա գիտէ անշուշտ թէ իւր գործարաններն ի՞նչ բանով կրնան շփոթիլ և իւր ներքին հիւթոց հաւատարակը առութիւնը գլխաւորապէս ինչով կրնայ կորսուիլ :

Այն արդարեւ հիւանդութեանց արտաքին շատ պատճառներ որք կարող են մեծամեծ վնասներ տալ . ինչպէս ցուրտը , տաքը , ապակահած օդը , կերակրոց անյարմարութիւնը եւ ուրիշ շատ անդգու շուքութիւններ . բայց երբ կիրքերը կանոնաւորուած ու չափաւորուած են , երբ մարդ բարեխառն ու ժուժկալ կեանք վարելու սովորած է ի մանկութենէ , այն արտաքին պատճառները շատ անգամ մեծ ներգործութիւն մի չեն կարող ընել , և կամ պարզ աւ դիւրին դարմաններով նոցա պատճառած վիշտերը փութով կան հետանան , իսկ բարոյական պատճառներու , կրից եւ մոլութեանց աղղեցութիւնը խիստ դժնդակ է : Արից պտուղն եղող ակտերը դժուարաբոյժ են և երբեմն իսկ անդարմանելի . և այս առհասարակ ամեն կիրքերու և մոլութեանց բնութիւնն է :

Շուայտութիւնը , արբեցութիւնը , գեղեսութիւնը , փափկութիւնը , մանաւանդ հեշտախառնութիւնը և այլն մահաբեր ժանտախտներ են , այլ և այն պիտի կուռքեր են որ իրենց անձնատուր եղող և դիրենք պաշտող ողորմելի յիմարները բերկրութեան և երջանկութեան խոստումով կը խաբեն եւ ծաղկասփիւռ զուարճալի ճանապարհներ յոյց տալով մացառներու և առապարներու մէջ կը ձգեն . և ամեն կողմերնին չարաչար կը վիրաւորեն , որոց սպին անճնելի կը մնայ մինչեւ յմահ :

Մարդու և կենաց միտքով թշնամի, նորա կողմն թե անգիցի չէնք խանդ պարզ, նորա կենաց քաղցրութիւնը այնչափի գառնապնդ ուրիշ բան չուի, բայց միայն իւր անասն թողած կիրքերը և զգայական բերկրութեանց անձնատուր լինելը:

Եթէ գիտնային մարդիկ թէ վաւաշ ցանկութիւնը ինչ կոտորածները բոժ է եւ սակաւին ամեն օր կրնէ. սգիտի տակաւին անկէ. Եթէ տեսնէին այն խեղճ դահերը որք իբրեւ աղակէզներ կենդանոյն կը սաշորին ցանկութեան կրակին մէջ և հագւալ ու մարմնով չարաչար կը զոհուին զողեր Ագրող խեղճին, զգուանոր պիտի հեռանային անկէ. Եթէ զգային, մանաւանդ մոնկանք, սրտանիք և երիտասարդք թէ իրենց փափակ մարմնը վշտայրնող և իբր խորշակահար խաւրով և իրենց սիրուն գեղեցկութիւնն ու կայտաութիւնը եղծանող և իրենց կրթմըն ու զորութիւնը ջրատող եւ բնադարձանդն է այդ անգու թ հեշտախտութիւնը, թունաւոր օժէ փախելու պէս սկիզբէն սարսափով պիտի հեռանային անկէ, որուն տգիտութեամբ իրենց անձը կ'ընծայեն նախ իբր սիրուն բարեկամի, յետոյ կը լինին յօժաբակամ որաշտոնեայ եւ անձնանուէր ծառայ, կարծելով որ ուղած ատենին կրնան քաշուիլ զերծանիլ. հուսի ապա շղթայակալ գերի կը դառնան որ և ալ չեն կարող գիւրութեամբ ճողալ ինչ նորա անգութ ճիրաններէն: Ո՞վ կրնայ ուրանայլ զայս. — Գիտեմ, անգործ պատանի, դու յանձնապատուութեամբ կուրանաս. քանզի սակաւին նորա կեղերութիւն չես զգացած, բայց մինչեւ զգալը կորուստդ մեծ պիտի լինի. իրողութիւնը և բազմաց վերայ տեսնուած ամեն օրեայ փորձերը և անխաղիչ նշանները կը հաստատեն

այս ամենուն ճշմարտութիւնը, ուստի այդ օրինակը թող քեզ խրատ լինի և մի համարձակեր այսպիսի դառն փորձ մի քու վերադ ալ տեսնել. « Խեղացի մարդը ուրիշին կրած վնասէն խրատ կ'առնու. իսկ անխելքը իւր շատ անգամ կրած վնասովն ալ չը խրատուիր. կ'ըսէ իմաստասէր մի. ուրեմն անխելք մի լինիր. կանուխէն, քու խիստ փոքր հասակէդ միշտ բարութեան ու սրբութեան մէջ փարձեցնելու ջանայ. Սենեկայ կ'ըսէ, « Խիստ օգտակար է մանկանց որ շատ կանուխ բարիքն մէջ կը թուին », նոյն հեղինակը ուրիշ տեղ մ' ալ այսպէս կը խօսի. « Աւելի համարձակ կ'ըսեմ ու կը վրայեմ, որ առաքնութիւն չունեցողը չէ կարող բերկրալի կենաց հասնելու յաջողութիւն գտնել »:

Այլ աւանդ ձեր հասակն այնպիսի հասակ մ' է, որ մարդ կը շուարի ձեզ հետ խօսած ատեն: Դուք չէք ուզեր համարել, որ արդէն գերի եղած էք ձեր մէկ ժողութեան և գարշելի սովորութեան. դուք զձեզ ազատ կը կարծէք, եղբարք իմ և որդեակք. և տակաւին իր համարձակիք զձեզ խրատողն անարգել, նորա դէմ զձեզ արդարայնելու համար փաստաբանութիւն բնէ. և ձեր խրատիչն անհամեստ հաւմարել կամ սուտ հանելու աշխատիլ: Սակայն այդ եւս նոյն աստիճան բնութիւնն է. այդ այնպիսի ճիւղ մի է, որով, ինչ՞՞ գերի, արդարանալ ուղած ատենդ կը մատնուիս, ողորմելի, ամեն որ կը ճանաչէ զքեզ և կը տեսնէ աննրբեւ քու թշուառութիւնդ, բայց միայն դու ես որ զքեզ և քու աղետալի վիճակդ չես տեսնէր. քանզի արդէն դու քու տերդ չես, յանձնած ես քու սիրտդ կամքդ ու միտքդ այն բանին զոր քու բերկրանքդ ու տեսական երջանկութիւնդ կը համարիս և ահա այս

է. քու ցնորեալ յիմարութեանդ առաջին կէտը. — Ո՛չ, ես յիմար չեմ, շատ բան գիտեմ, շատ բանի խելք կրհառ ցընեմ, ես խելացի եմ. — Իրաւունք ունիս գիտեմ շատ բան ուսած ես. բայց լո՛ւ է Յիսուս Քրիստոսին, « Ի՞նչ օգուտ է բոլոր աշխարհը շահիլ և իւր անձը սուժել »: Մտիկ ըրէ իմաստաւօրին ալ. « Ի՞նչ պարծանք է, կ'ըսէ, բոլոր արտաքին ու երկնային բաները գիտնալ և իւր անձը չը ճանչնալ, ի՞նչ պատիւ կրնայ համարուիլ գիտութիւն ներով լեցուիլ եւ առաքինութեամբ դատարկ մնալ, ի՞նչ է մղի գիտունը, եթէ ոչ գիրք չարկող էջ »: Հապտ Սե. նեկային ի՞նչ պիտի ըսես երբ համարձակ երեսդ զարնէ յիմարութիւնդ ըսելով, « Ես բնաւ իմաստուն չեմ ըսեր անոր, որուն բան մի կ'իշխէ: ուր մնաց որ հեշդատուութիւնն իշխէ »: Այս խոհական իմաստասէրը ուրիշ տեղ մի եւս սա իմաստալից խօսքը կ'ընէ. « Տախանքը խելագարութիւն մ'է, կ'ըսէ, որ ծովէն լողալով կ'անցնի, որ մանկանց շատերը կը նեղքինայնէ, և որով կ'ինը մահն արհամարհելով իւր ամուսնոյն սրոյն դէմ դնելու կը յանգրգնի »: Այսպիսի կրիւք վարակուող մի կը նշանակէ որ մտօք ալ առողջ չէ, քանզի ընտրութիւնն ու դատումը խանգարուած է. « Առանց առողջութեան երջանիկ չէ մէկը, և առողջ չէ այն մարդը, որում կարի մնասեկար բաները՝ խիստ լուս և օգտակար բաներու պէս յանկալի են »:

Արդ՝ ինչ և իցէ կիրքով մանաւանդ վաճառու ցանկութեամբ և անհամեստ խորհրդով վարակեալ անձը ճիշտ այս պէս է. Հիւանդ է բայց առողջ կրկարձէ, դէմքը խամրած, թոշնած ու գեղը ղած է, սակայն ինք զինք գեղադէմ կը անանէ և երբեմն այսերը բռնքով կուռեցնէ, իւր ձեռքը կը շօժէ և խնդրէր

գեր համարելով կը խաբէ, և իւր ցանկալեցն սիրելի լինել երեսեկայեւով կը բերկրի. և ահա այս բերկրութիւնն է իւր բովանդակ երջանկութիւնը և այս ծայրայեղ յիմարութիւնն է իւր իմաստութիւնը: Ստափիկ ցանկութիւն մղեալ է նա և աակաւին իւր անձն ու գիտող աչքերը կուղէ խաբել թէ ինք բնաւ սիրայ կամ հեշտախառութեան անձնատուր եղած չէ. դու որչափ ճշգրիտ նկարագրես և և աղացուցանես իւր ակաւին վատթարութիւնը և մնասակարութիւնը նա խնդրէր ազատ կը համարի անկէ և ինքն ալ քեզ հետ կը նախատէ զայն և կ'անարգէ. բայց ի՞նչ ծածուկ մղեպնութեամբ կը մղուի աւնոր և յամենայն սրտէ կը պաշտէ զայն, որով որ յառուր կը հալի ու կը մաշի, զանազան հիւանդութեանց կենթարկի, ստամոքսի տկարութենէն կամ ողնաշարի նեխութենէն շունչը այնպէս կը գարշահտի, որ մարդ կը զգուի մօտը կենալու. ուրբմէին տակաւին կէնացքաղցրութիւնը չը վայելած՝ մահուան առկանին մէջ կը բռնուի և աւնոր դառնութիւնները աակաւ տօտակաւ գգալ կը սկսի:

Յայտնի է ուրեմն որ մղինմանաւանդ հեշտասէր վաճառուր որ և իցէ կերպիւ առողջ չէ, խիստ հիւանդ է նա մտօք հոգւով և մարմնով, հետեւաբար աւերքանիկ, քանզի ինչպէս ըսինք իւր բովանդակ երանութիւնը կը կայանայ իւր մղութիւնն հաճեցնելուն, և իւր մեղատեղեցն սիրելի լինելուն մէջ զորս որ մի չարաչար պիտի ատէ: Այսպիսի մի անմիջական եւ խիստ դարմանեւրու կարօտ է, ոչ միայն նեխութեան, այլ աւելի բարոյական խնամոց և դարմաններու պէտք ունի. քանզի իւր բոլոր հիւանդութեանց պատճառը բարոյական է, այլ աւանդ, որ շատ անգամ՝ ուրբմէի թշուառ կը դնուի

բարոյական խնամատարութենէ և մի
միայն նիւթական գեղերով կը դար-
ժանուի. և այն ուրիշ բանի համար չէ,
եթէ ոչ ալ աւելի մնութեանց մէջ
ընկղմելով հեշտանալու համար, որով
հոսկ ու բնմն այնպիսի ժամանակ՝ այն
պէս հիւանդութեան մի կենթարկի,
որոյ առողջութիւնը գրեթէ անհնար
կը լինի: Այնուհետեւ կ'ըստին զանա-
զան ախտից, խթից և մարմանջմանց
մէջ տանջուիլ ու տաղնաղիլ. բոլոր
դժբաղդարար չեն համարձակիր իրենց
ցաւոց պատճառն իւրեանց մնութիւ-
նը համարիլ, այլ ընդհակառակն թիւր
ու ցաւալի դատողութեամբ իրենք զի-
բենք այն վշտերը կրելու անարժան կը
համարին իրր թէ բնաւ իղենք պատ-
ճառ չեն անոնց: Մերթ օգերն ու կը
լիման առիթ կը գտնեն մերթ սնուն-
դը, ու կերակուրը. երբեմն զբաղ-
մունքը կամ ուսումնասիրական աշ-
խատանքը, (որ շատ անգամ պէտք
եղածին չտի ալ չեն աշխատիր), և եր-
բեմն իրենց հաճոյքներէն զրկուիլը,
և այլ ստանց նման շատ մի արտաքին,
երկրորդական և խիստ հեռաւոր պատ-
ճառներ կը հայթայթեն, որպէս զի ի-
րենց յանցաւոր լինելը չը խոտաւա-
նին. բնաւ չեն ուղիւ մտնենալ իրենց
ցաւոց և հիւանդութեանց իսկական
պատճառին, որպէս զի չըտոխպուն
հրաժարիլ անկէ, մինչեւ անգամ զայն
իրենց ցոյց տուող և և այն աղետալի
թշուառութեանց պատճառն 'ի յայտ
ածող բարեկամի մը դէմ ատելութիւն
կը վարուին. իսկոյն կը խռովին, լսել
անգամ չեն ուղիւ, կը ժխտեն ու կու-
րանան. և զըտարտութիւն համարե-
լով կը մեղադրեն խրատիչը, թէ ին-
չու արդեօք այնպիսի բերկրանքէ մի
զոկել կուզէ զիրենք. բերկրանք մի, յո-
րում որչափ յաճախն, այնչափ կը
վատթարանան, կը Լքանին, կը թու-

նան, կը յուսահատին և այս յուսա-
հատութիւնը շատ անգամ կոտորու-
թեան կը տանի զիրենք, որով կրտսին
արհամարհել ամեն նուիրական զգա-
ցումն ու պարտաւորութիւնը:

Կանկանին նոքա այնուհետեւ ըս-
տրիւթեան տակ և իրենց գերութեան
զղթայն ամենօրեայ կրկնութեամբ, ու
նակութեան կուսով կամապաշտու-
թեան սաղին վերայ դարբնելով կրտս
ուարացնեն և անլուծանելի կ'ընեն:
«Անտանձ հեշտաւորութեան ոլէս ա-
ռողջութեան վնասող բան չը կայ...»
և որ և իցէ հեշտութիւն մարդուս
միտքն ու մարմինը կը տկարացնէ, Բ-
սաւ Իմաստունն մի:

Բայց ինչ հարկ ասկէ անկէ փաստ
ու վկայութիւն մուրալու. դուք ձեր
վերայ նայեցէք, եղբայր իմ և որդեա-
կըք, զձեզ անաչառ քննեցէք. ձեր
ճշմարիտ բարիքն ու զոդ բարեկամնիդ
ճանչէք և անոր անապէք, անկեղծ
եղիք, ուղիւր խստալիմանեցէք, բարի
խրատներն ու յանդիմանութիւններն
սիրով ընդունելով երկխաղածութեամբ
հնազանդեցէք անոնց և արիւթութեամբ
կատարեցէք զանոնք. որոց արդիւնքը
պիտի համարէ զձեզ որ ձեր մեծամեծ
թշուառութեան առիթը ձեր մնութ-
թիւններն ու ձեր կիրքերը փայտայտլ
անմիտ ու չար ընկերներն են, որոցմէ
փախչիլն ալ մեծ արիւթութիւն է:

Զձեզ քննեցէք կ'ըսեմ, քանզի ա-
հա տեսէք որ դուք դեռ մանուկ էք
և ինչու թոյններ էք. ինչու խորշո-
մած է ձեր դէմքերը. ինչու անժամա-
նակ ձեր նուրը և փափուկ ձայները
այլանդակեր ու կաշտայեր են. ինչու
յաճախակի հիւանդութեանց կենդար-
կիք, «Քանզի բարի վարուց հետեւու-
թիւնն է առողջութիւնը» . ինչու ա-
ռողջութիւն գտնելու համար կոտոր-
կը լինիք դառն և զղուելի դեղերու:

քանցի այդ անմեղութեան հասակէն սկսած էք մեղանչել, կ'երեւի թէ մեզաւոր ժողովրդեան համար Աստուծոյ սարսաղացած դառնութեան ջուր խլմելը ձեր վերայ ալ կը կատարուի: Զեր հասակը առողջութեան, զորաւոր աճման և գեղեցկութեան հասակ է, ինչո՞ւն այդպէս եղծուած ու ակարացած էք. — մեղաց հետեւութիւնն է այդ. «Մեղաց վարձքը մահն է ու կ'ըսէ Առաքեալը, և հիւանդութիւնք մահուան առաջնորդներն են, որ առ սակաւ սակաւ մաշելով կը հաայնեն հին, ուր ոչ գեղ կայ և ոչ ալ անկէ դառնալ կարելի է»:

Յգբարք իմ՝ դուք սրտանի էք, դուք երիտասարդ էք, քաղցր պէտք է լինի ձեր կեանքը, ինչո՞ւ տարածամ դառնացուցած էք զայն. ինչո՞ւ այդ կենդանութիւն ցոյցող ձեր սիրուն աչքերը մարմնած եւ խոստացած են, այդ ինչ արտաքին կարգի նիհարութիւն է. զոռամած ծերերու պէս ինչո՞ւ կը գեղեցիք և ձեր անդամները կը դողան, ուր է ձեր բնական կորովը, (մի խաբուիք կատաղութիւնք կրօմ չէ). ո՞հ, ամսոս, ինչո՞ւ այդպէս շուտով և անօգուտ կը կորուսանէք այդ անցողգական սրտգեւեները որ ձեր ջրնորհքն ու փառքն են, որ ձեր կենաց պահպանութեան գործիքն ու պարծանքն են:

Անշուշտ դուք յանցաւորներ էք, ոչ այլ և այլ խօսքերով, ոչ սրտածառաբանութեամբ, ոչ փախչելով եւ ոչ թաքցելով կրնաք արդարանալ ու ազատիլ: Դուք յանցաւոր էք ձեր անձին դէմ, որոյ կարողութիւնները փոխանակ զարգացներու ու զորացներով ձեզ և ազգի մարդկան օգուտ գործելու, յանպէտս վստահած փրձացուցած եւ ձեր զգայարաններն անպիտանացուցած էք:

Դուք յանցաւոր էք Աստուծոյ Աստիճանութեան դէմ, որ ձեր ճշմարիտ երջանկութեան համար ամեն բան սրտգեւած է, բայց դուք զանոնք առանց օրէնքի, առանց ժամանակի, առանց կարեւորութեան, անխախտ եւ անօգուտ կը վատնէք, չարաչար դործածելով նորա անփոխարինելի պարգեւները. արհամարհելով սուրբի սակկառնութիւնը նորա կենսաւետ պատուէրները. և փոխանակ կեանք ոտանալու համար նմա ծառայելու, ձեր մոլոր հաճոյից համար կանարգէք ու կը թու թափէք նորա քաղցր լուծը՝ որ զձեզ կուղղէ դէպ ի ճշմարիտ ազատութիւն եւ յերջանկութիւն. ու կը ծառայէք մեղաց և մուլութեանց որք կ'առաջնորդեն յեղծումն և յապականութիւն:

Դուք յանցաւոր էք նաեւ բնութեան օրինաց դէմ, որ չէ սահմանած ձեզ համար հիւանդութիւն, խեղութիւն, կուրութիւն, խլութիւն, դողողութիւն և ոչ իսկ մահ, այլ այս ու մենք նորա օրինաց զանցանութեան և ընդդէմ գործելուն հետեւութիւնն է:

Դուք յանցաւոր էք բովանդակ մարդկութեան դէմ ալ, որոյ մէն մի անգամ ներք կը կաղմէք և որ ձեր գործունէութեան կարօտ է և ձեզմէ մեծամեծ օգնութիւններ կը սպասէ. իսկ դուք այժմէն ապիկար, ձեր անձին իսկ անօգուտ և բեռն էք աշխարհի և աաղու կութիւն պիտի լինիք մարդկութեան:

Աւելի ցաւալին բսեմ, դուք յանցաւոր էք և ես ձեր սոգազոյ սերունդոյ, ձեր զաւկներուն դէմ, որոյ թշուառութիւնք այժմէն դուք ինքնին կը պատրաստէք, և որոյ գալիք ցաւոյ և աղէտից վերայ ձեր սիրան ալ պիտի մորմնի. թէ ձեր և թէ ձեր սերունդոյ, որդւոյ և թառանց կեանքը պիտի դառնանայ, և ընտանեկան կենաց

քաղցրիկ խաղաղութիւնը պիտի վեր-
դառնա: Հասրա ուր թողութիւն աստուա-
ծային վատաց զրկումը և յաւիտեանա-
կան դատապարտութիւնը, որ Աստու-
ծոյ օրինաց չը հնազանդողներուն բա-
ժինն է. ո՛հ, ի՛նչ ազդու է Առաքելոյն
սա խօսքը թէ, «Յանկութիւնը կանց-
նի բոց օրդը չը մեռնիր և կրակը չը
մարիր: Դրդարեւ մարմնոյ բոցը
ցանկութիւններն ու բողոքներն որ
մի կը գայ որ կ'անցնին, կիգբերը կը
թուլանան ու կը զիջանին, հաճոյքնե-
րը կը փոխուին ու կ'անարգուին, օր
կը գայ, որ պիտի ըսէր թէ՝ «Ոչ են
կամք իմ 'ի դոսա Դ. բայց օրինաց և
բարոյականի խօսքերու ազդեցութիւ-
նը, աստուածային յայտնութեան ճշ-
մարտութիւնները և խեղճմտանաց վը-
կացութիւնը մէն մի անմահ սրգեր ան-
դադար պիտի կեղեքեն և անսպառ
օղակի կրծեն. ապաշտանաց դպցման
բոցը և անցեալ չորեաց անգուլ յի-
շատակութեան անշէջ հուրը շարու-
նակ պիտի տոչորէ թշուառ հոգին.
քանզի մարդուս կենաց օրերուն մէջ
յիշողութեան մէջ մտած բան մի չի կայ
որ մոքէն խորաւ ելնէ. պիտի գայ օր
մի որ խիստ յատակ ու պայծառ ամեն
բան պիտի յիշէ. ուրեմն մարդ փոքր
հասակէն մեծ ցանքով վարժելու է
իւր յիշողութիւնը սուրբ, ընտիր, բա-
րի և աստուածային տեսիլներով, խոր
խուրդներով և գործքերով լեցնել.
քան թէ զաղիր ու աղակզի յիշատակ-
ներով. սակայն մարդ ինչով կրնայ զայս
ընել, եթէ ոչ գիշեր ու ցերեկ Աստու-
ծոյ օրինաց վերայ խորհելով, զանոնք
քննելով և նոցա հնազանդելով: Պէտք
չէ բնաւ ներել որ մեր քով մեղան-
չական խօսքեր լինին, և անսուրբ խոր-
հրդոց պէտք չէ երբեք տեղի տալ որ
մեր մտաց մէջ մուտ գանեն ու մեր
խորհուրդները գրաւեն. քանզի եթէ

անգամ մի թոյլ առաք մէկ մոլեկան
խորհրդոյ որ սպրդի ներս մտնէ անկէ
վերջ հազարաւորներն ներս կը թափին
ու կ'առաջնորդեն գործնական մոլու-
թեանց և արգելք կը դառնան բա-
րութեան օթեւան լինելու, վասն զի
«Թիւր խորհուրդներն զմարդ Աս-
տուծմէ կը զատեն . . . և չար անձին
մէջ ու մեղքով վարսող մարմնոյ մէջ
խմատութիւն չը մտնէր ու չը բնա-
կիր Դ»:

Հայոց մատաղատունի սերունդ,
աղգին ասպագայ յայտեր, ինչ է այդ
ձեր արմատը կրծող և կենսական հիւ-
թը ծծող որդր, որ ձեր աղատ ու
կանանաւոր աճումը և անարատ ու
յուշիկ զարգացումը կ'արգիլէ և կը
շփոթէ, որ ձեր սիրուն վայելքութիւնը
կ'եղծանէ և ձեր սիրոյ պտուղները
վաղաթառամ կը թոթափէ, որ ձեր
պտղատու զորութիւնը կըսպառէ և
զձեզ յամենայնի անպիտան կ'ընէ:

— Այդ ձեր ձեռքերն ու մերու-
թիւններն են, այդ ձեր հեշտափա-
տութիւնն ու վախճ ցանկութիւննե-
րն են, որոյ վերայ խորհիւն անգամ
հալ ու մաշ կ'ընէ, կը չորցնէ ու կը
մախք կը դարձնէ ձեր հրաշակերտ
կաղմութիւնը և հիւանդութեանց բը-
նակորան կ'ընէ, ուր մնաց հապա որ
այդ կրից թեւադրութեանց գործով
ալ հեանելք ինչ և իցէ միջոցներով
զարս ձեր յիմարութիւնը, ցնորբը և
չար ընկերներու խորհուրդները ձեզ
կը թեւադրեն: Սիրուն որդեակք, կատ-
ղած գաղանէ փախչելու պէս խոյս տը-
ւէք ատանցմէ, դոքա ձեր բարեկամնե-
րը չեն, «Բարեկամ մի, կ'ըսէ իմաս-
տասէրը, շատ աղէկ կուղէ մեր առա-
քինութիւններուն օգնել բայց ոչ թէ
մեր մոլութիւններուն, զմեզ ետ կը
կեցնէ նաև այն ամեն բաներէն որ վա-
յելուչ եղածին հակառակն են, և թէ

որ չի կրնայ զմեզ համոզել, կ'ըսէ, դու չես կարող զիս միանգամայն շողաքորթ ու բարեկամ ունենալ. սէտք է օգնել բարեկամին անոր գործքերուն մէջ, բայց չէ թէ անոր յանցանքներուն մէջ տը :

(Շարունակութիւն.)

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՆԱՆՑ

(Շարունակութիւն, տես թիւ 7.)

() Բնական համար, երբ մայր մը իւր զուակի բնական հաճոյքը լեցնելուն համար ծաղկոյ կ'իջնէ՝ իւր գոտրիկի ձեռքէն բռնած վարդ մի կամ շուշան մը կը կրորէ իւր զուակի վարդանման ճակտին զարդ մը աւելցնելու համար, անոր վարսերու, անոր խաբոբիկ մոզերու մէջ դնելու ատեն, ըսէ իւր սիրելի աղջկան տէս իմ սիրուն զուակս այս ծաղիկը ի՞նչ ազնիւ հոտ ունի ու դոյն, և ի՞նչ զարմանալի է, թէ որ մենք ուղենք այսպէս մէկ հատ շինել, նախ տարիներ պէտք է. երկրորդ թէ որ նմանցները հոտ կը պակսի, կամ անոր դոյն, թող անոր բնական կենդանութիւն, որ եթէ մէկը յանգչի ընեմ ըսելով յիմար կը լինի. այս գեղեցիկ վարդը ո՞վ է շինել, ուրեմն իմ ազնիւ աղջիկ ըսէ տեսնեմ, թէ որ չես գիտեր սորու ցնեմ քեզիս, յստեղ մօր սքանչելի աստուածախօսութեան սահման կրնդ արձակի, կրնայ ըսել երկիւղած խօսքերով, թէ այն Վստուած, որ զիս և զքեզ ստեղծել է, զի մենք ասկէ քառասուն տարի առաջ չկայինք, ինչպէս որ այսօր կանք, ու դու սիրուն աղջիկս ասկէ վեց տարի առաջ ո՞չ կայիր և ոչ կը տեսնուէիր, այն երկնքի Վստուած,

որ զիս զքեզ և այս բովանդակ աշքի և մտայ տակ խնայու բաները ստեղծել է, ու սիրելի մօր մը նման մեր վայ խնամք ունի, թէ որ անոր խնամք մէկ ժամ մէր վրայէն պակսի, իսկոյն կ'ոչնանամք, այսինքն կ'ըլլամք ինչ որ առաջ չէինք, դու որ ինձ համար կենդանի վարդիմն ես կամ շուշան այն մեծ Վստուծոյ ձեռքէն ելած ես, կը տեսնես այս վարդը այս վարդի հոտ բոլոր մարդիկ ժողովին մէկ տեղ, երբ նա չիտայ անկարելի է որ տան, ասոր այս սիրուն դոյն, որ քու այտերէն ալ գեղեցիկ է, Վստուած է գրեթե անոր վրայ, գիտես աղջիկս անոր մեծութիւն ու զօրութիւն, այս երկինք ու երկիր որ կը տեսնես սրբան մեծ է, անոր ձեռքին մէջն է, անոր խնամքով կը շարժին ու կը կենան, մեր իսկ սիրտը ու հոգին անոր ձեռքն է, նա մեզանէ, հեղութիւն, խոնարհութիւն, սէր և սուրբ երկիւղ կը պահանջէ, ու ան ալ մեզ համար. զի մենք այս ծաղկի պէս չենք, որ զմեզ վրդուծածի պէս ոչնչուեամք, մեր մէջ բան մի կայ, որ Վստուծոյ մեղի տրուած է որն ոչնչանալ չունի, զի մեռնիր ու չի պակսիր, այն բան մեր հոգին է, այն է որ զմեզ քարերէն, հողէն, ջուրէն, ծաղկէն, կովէն ու թռչուններէն կը տարբերէ, մենք որքան որ այս մարմնով, ուտելով ու խմելով կովին և ձիուն և ուրիշ կենդանեաց պէս ենք խօսքով ու մարմով անոնցմէ տարբեր, անոնք ուտելու քը նանալ մինակ գիտեն, իսկ մենք ուտելու եղանակն անգամ կը մտածենք որն մեր հոգիին արդիւնքն է :

Երբ իմ սիրելի աղջիկ, քիչ մի ևս մեծանաս ու դուն ալ ինձի պէս զուակ ունենաս, կը գիտնաս այն ատեն, թէ հոգին ի՞նչ է մեր մէջ և թէ նա ի՞նչու ոչնչանար ու չի մեռնիր, հիմա խօսքս Վստուծոյ վրայ է ու անոր ուղածն :

րուհի անոնց վրայ խօսիմ, Աստուած, ինչպէս որ դու զիս մայր կը ճանչնաս ու կը սիրես, այն պէս ալ բովանակ տիեզերս զանի իրենց ստեղծող կը ճանչնան ու կը սիրեն, իմ աղջիկ, դու զիս ինչպէս կը սիրես. բիղի ծնելուս ու սնուցանելուս համար, այնպէս և ես զ'Աստուած կը սիրեմ ինձի կեանք ալ նուեղ և զբեղ ինձ տալու համար, ու դու պէտք է որ զայն սիրես ու վախ նաս անկէ չարիք մը գործածդ ատեն, սիրես զանի ու խնդրես անկէ ուժը, բարիք մը լրացդ ատեն գոհանաս անկէ :

Աստուած, իմ սիրելի դստրիկ միշտ սրտիդ մէջ սրահէ, որ լաւ ապրիս . սրտիդ մէջ կենալու մէկ հատիկ միջոց առ է, որ միշտ հեղ ու խոնարհ ըլլաս . դքեղ ուրիշ աղջիկներէն վեր չ'դնես, այլ թէ բարկը ընելու մէջ շատ պակաս մնացած անոնցմէ . թէ որ խոնարհ ըլլաս իմ սիրելի աղջիկ միշտ Աստուած մոտացդ կերենայ ու քու հետ սիրելի չօր մը պէս կը տեսնուի, երբ միտքդ զանի տեսնէ անհնարին բերկրութիւն կուեննաս . կուզես որ ես մէկ օր մը քեզմէ հեռու կենամ, ոչ ուստի պէտք է որ այնպէս և չուզես մէկ վայրկեան անգամ զանի քեզմէ հեռու կենայ . գիտես սիրելի աղջիկս, այն չար աղայքը ու վատ աղջիկները ինչու կատենք . սրովհետեւ անոնք աստուծոյ ուղած չեն ընէր, ու Աստուած ալ անոնցմէ հեռացեր է, անոր համար անոնք իրենց վրայ սիրոյ բան չեն ձգած, ուստի չեն սիրուիր, թէ օր դու կուզես որ միշտ զքեզ սիրենք ես և հայրդ և եղբայրներդ պէտք է նախ և առաջ դու զ'Աստուած սիրես՝ որ քեզ կեանքը տուած է նա՝ որ կը խնամէ զքեզ, նա սրբաւոր մէջնէ ու հոգւոյդ հետ. նախ զանի սիրելու ես ու անոր առաջ երեսի վրայ ի յնալով օր բանի միանգամ բսելու

ես, իմ բարի ու երկնաւոր Հայր որ երկնքի մէջն էս . քոյ սուրբ անուէր ինչպէս որ սուրբ է թող ինձմով ալ սուրբ ըլլայ . քու մէկ հատիկ թագաւորութեան տակ թող որ ապրիմ ինչպէս որ քու հրաման տիեզերաց վրայ անգարծ է . թող իմ սրտիս ու կամացս վրայ ալ այնպէս ըլլայ, իմ մշտնջենաւոր սնունդս ինչպէս որ յանգոյէ կեանքս տուիր մեծ առատասրտութեւ տուր և մի խնայեր, մեր թեթեւ պարտադան ցուծիւնները կ'աղաչեմք բանի տեղ մի դներ ու կարեորութիւն մի տաք, այն մենք քեզմէ խրատուած ո՛վ երկնաւոր Հայր կը թողնենք մեր դէմ պարտաւոր գտնուողներուն, ու դու որ գիտես մեր գիւրբաբեկ յոյսը ու հաւատքը, ուստի զմեզ աշխարհիս փորձութեւ մի մատնէր, եթէ քու օրհնեալ կամօք կը մատնես . մեր յոյսը ու հաւատքը մեր մէջ ամրապնդէ, որ ասբրինք չարի որոգայթներէն, քեզի փառք յաւիտեանս ամեն :

Իմ սիրելի դստրիկ, կը տեսնես այս սիրուն շուշան ասոր պատուական գոյնը ու անուշ հետք առանց մեր երկնաւոր չօր կամաց չի լինէր, նա է որ կը խնամէ, ոչ միայն ծաղիկներ, ծառեր ու բոյսեր, այլ ամեն արարածները ամեն օր ամեն վայրկեան անոր խնամք կը վայելեն յետին բոյսէն ու ամեն մանր ճճիէն, մինչև արեւ ու լուսին ու երկնից այն մեծամեծ լուսաւորներ միշտ անոր օրինաց տակ ու անոր սուրբ կամօք կը շորժին կապրին ու կը վերջանան, իմ սիրելի աղջիկս, գիտցիր որ անոր այնքան մեծութեան հետ մէկ սքանչելի յասկուութիւն մի ունի, այն է, միշտ ապուրայն կը տեսնէ, ու գաղանկները կը քննէ, ու բան մի չը կ'այ, որ անոր աչքէն ծածուկ մնայ, դու՝ իմ աղջիկ ասկէ վերջ միշտ միտդ պահէ ու վախ չիր անկէ, որ ծածուկ ոչ գէշ բան մի

անգամ խորհիս կոմ գործես : Թշու-
շուներ , գաղաներ , անասուններ ,
թէ որ աւլուներմ բոյսեր ու տունկեր
կարելի է որ չեմ սխալիր , անոր անուն
կ'որհնեն , անոր աղօթք կրնեն և իրենց
անունդ կը խնդրեն ու նոյնպէս իմ
աղջիկս մեր պարաքն է անոր սուրբ ա-
նունը օրհնենք ու փառաւորենք , ա-
ղօթիւք որ մեր ձայնը լսէ , լսելով ըզ-
մեզ պահէ պահպանէ :

Սիրելի աղջիկս խօսքս այսքանով
չի լմնար այլ թէ ծաղիկներոն նկատ-
մամբ այսքան ըօր , իսկ երբ դու ու-
զես որ աւելի մերերկնաւոր Հօրսիր յն
վրայքէդ խօսիմ , պիտի ղմարիս ու սիր-
ալդ հոգիդ քննէ պիտի բռնի թռչի
անոր սուրբ աթոռին առաջ ու պիտի
փարի անոր պ սառնանդանին , ուխտէ
մեծ սիրով միշտ սիրել այնպիսի Հայր
մը , այնպէս բարի Մարտի մը ու անոր
մէկ հատիկ որդին Յիսուս Վրիստոս
որ մեր սիրոյ համար զմեզ փրկելու .
սիրով մահուան բաժակը առած է ,
ու մեր կեանքը իւր մահով գնած է :
Սիրելի աղջիկս գիտեմ որ լսել կուզես
ու ես ալ պարտք ունիմ քեզ լսելու ,
ուրեմն այս աղնիւ բարունակի սակը
նստինք քեզ մի ըստ միով : պատմեմ թէ
մենք ինչ ենք :

Մենք բոյսերէն ու կենդանիներէն
գերազանց տարած մի ենք , մեր մէջ
բանական հոգի կայ , ինչպէս որ պահ մը
առաջ ըօր քեզ , այս բանական հոգին
անմեռ է , ինչպէս որ Մտուած սկիզբն
ու վերջ չունի , նոյնպէս մեր հոգին
իւր սկիզբը կառնէ Մտուածոյ ու վերջ
կունենայ առ Մտուած լսել կուզեմ
վերջանալիք չունի , կենդանին այն է
կով ու ձին , գառնուկն և այլն , որոնք
որ կաձին կը շարժին ու կապրին այն
բան է անոնց կեանքը . իսկ մեր այնպէս
չէ , մենք այս կեանքի մէջ ուրիշ ան
վերջ օրմը ալ կառնենանք , և այն ան-

վերջ օրը ձեռք բերել մեր կամե-
ցողութեան ասկի է , մեր ազատ կա-
մօր կը զատենք : Այրիւս կերպ է այն ան
վերջ օրը մեզի համար , երբ մէկ աղ-
ջիկ կամ տղայ իւր ճնողաց բարի խրատ-
ներուն կը լսէ , ինքը բարի ըլլալու
կը ցանկայ , և միշտ բարի բարի
գործքով կը քալէ , այն է՝ երբէք ուրիշն
փնաս չի տար , սուտ չի խօսիր , եր-
գում չիներ , չի հայհոյեր և այլն այն
է որ անվերջ ուրախութեան մէջ կը
մտնէ օր մը , իսկ այն որ բարի խրատը
կը մերժէ , չարք կը սիրէ , ընկերու-
թեանց զրուանք կըլլայ , ու իւր բարի
Մարտի ներկայութիւնը ոչ ինչ կը
համարէ , օր մը անվերջ թշուառու-
թեան մէջ կը մտնէ , ուրիշ կարելի չէ
ազատիլ : Մյս մեծ և նշանաւոր խօս-
քերս կարելի չէ որ ի միտ առնես , մին-
չե որ քեզի մեր սկիզբը չը բացատրեմ
ու մեր թշուառութեան վարագորք
աչքիդ առաջ չը բանամ :

Սիրելի աղջիկս , այս բովանդակ բա-
նեք , որոնք որ աչքիդ առարկայ կը
լինին , ու միայնք կրնայ բռնել , այն
ամեն մեր երկնաւոր Հայրը իւր միտ-
ծին որդւոյն և Սուրբ Հոգւոյն հետ
վեց աւուր մէջ չեղածէն հրամայեաց
ու եղեր են , ասոնք ամենը Մտու-
ածոյ մէկ « եղելի ուրջայ լսելով եղեր
է , այս լոյսը որ ամեն բան մեր աչքին
կը լուսաւորէ դոյն կուտայ և ձեռ ,
տեսակը կըղատենք անով առանց դիմ-
ուարութեան , անոր առաջին հրամա-
նով եղած է , արեւն ու լուսին և տա-
տեղները որոնք դիւերուան երկնից
զարդն են , չորրորդ օր արեւու հաւաք-
ումէն հրամայեց ու հաստատուեցան ,
բոյսեր , ծառեր , անասուններ , գա-
ղաներ , թռչուններ , ձուկներ և ամեն
բան լոկ ասաց ու եղան , հրամայեց ու
հատապուեցան . բայ ի մարդէն , վեց
աւուր մէջ ամբողջ եղած են և անոնց

կարդաւ որի ալ ածու մը ու չըջան իւր
անհուն հանճարի օրինաց տակը կը
դառնան դո՛հ կերպով . զի ինչպէս որ
առաջին օր և առաջին ժամ էր տրե-
նոյն է և այսօր և միշտ , անոր պէս
ալ կենդանիք , բայտեր իրենց յաջորդա-
կան շրջանի մէջ . դու սիրելի աղջիկս
երբ տան մը տաճարի մը գեղեցիկ և
հսկայ շէնքը ու ձևը կը տեսնես անոր
ճարտարապետին վրայ զարմանքդ չա՛
ւելնոր , ու չե՛ս սրանչանոր , հապա-
չես դնայիր . երբ այս տիեզերք ու իր
մէջի բովանդակ գործքերը որոնք Աս-
տուծոյ հրամանով եղած են , աւելի
սքանչելին այն է , որ միշտ և շարունակ
անոր սուրբ օրինաց տակ կընտրուին
ու կը հիննան առանց իրենց տեսակ
և ձև կորսնցնելու . շուշան ու վարդ-
ատաւար այս տարի ինչպէս որ ծաղկեցան
զմեզ զուարճացուցին ու թառամելով
սիրտերնիս կատրեցին , յաջորդ տարին
ալ նոյնպէս պիտի ծաղկին , կամ այն
տրամաէն , կամ անոր ունեզէն , կը
տեսնես աղջիկս , անոր մեծ հանճարը՝ որ
չսփել անկորելի է . զի սերմը տակդ-
ծաւած է ծաղկի մէջ , ծաղկիկը ըրած է
աւնդը սերմը իր մէջ . նոյնպէս և կենդա-
նիք , զի երբ գառնուկը իւր մօրէն կը
ծնի , իւր մօր սրգին է , ու իւր գառ-
նուկին մայր , որ ժամանակը իւր վարա-
գութին տակը միշտ ծածկած կը պահէ ,
ու նոյնպէս և դու իմ աղջիկս երկու
նշանակութիւն ունիս . իմ զաւակնես
ու իմ թոռան մայր , ես ալ քեզի պէս
էի իմ մօր քու մամուդ , անանց վրայ
ուշդ բաց , սիրտդ պատրաստէ այն
բարի Աստուածը սիրելու ու անոր
գործոց խեղամտելու , ու անոր կամաց
հետեւելու , որուն վաղճան անկերջ
օրերուդ երջանկութիւն է :

Այս վեց աւուր Արարչութիւն
կրան , որուն մէջ երկինք ու երկիրու ա-
նոր մէջի բոլոր գարգերով եղեր են Աս-

տուծոյ հրամանին համեմատ . այս վեց
աւուր մէջ մենք ալ սկիսքը ունինք ու մեր
սկիսքը վեցերորդ աւուր ամեն բանէն
վերջն է , թէ որ Աստուածաշունչ գիրքը
կարդալու կարողանաս , ու ոսկանկի պէս
կարդաս կ'տեսնես հոն , ու ետալ միտքդ
տանելու չափ պիտի խօսեմ քեզ . ու
դու մօրէդ չ'հանելու չափ պիտի
զգուշանաս . զի իրբե համար պիտի
պահանջեմ քեանէ թէ որ բաւ պատաս-
խանես անուշիկ շրթունքներդ պիտի
համբուրեմ ու դքեզ սրտիս վրայ պիտի
սեղմեմ ու վարսերդ պիտի գգուեմ . զի
դու սրտիս ուղածին պէս դաւակ կը
լինիս , Աստուծոյ սիրելի , ու մարդ-
կային ընկերութեան անդամ , մեր երկ-
նաւոր Հայրը ինչ որ ուղեց որ բլան ,
իմ սիրելի աղջիկս , մեկ խօսքով ու
“ եղիցի ” բառով կը վերջանար , ու
կըլլար , ինչպէս որ հայրդ երբեմն
քեզի ակնարկելով մը կիմացնէ , թէ
ջուր կուղէ , ու դու շուտով անոր
հրամանը կը կատարես անոր ջուր տա-
լով , այսպէս ալ երկնաւոր Հօր ակնարկ
այս ամեն գեղեցիկ արարածները աւ-
ռաջ բերած է , բան կուգայ մեր խան-
ճարութին , ու վերջին արարածին մայր
դուն . հոս կանկ կառնեմ ու գոհու-
թիւնս Տէրոջ կը նուիրեմ որ ամեն գե-
ղեցիկ արարածները սոսկ բանիւ ա-
ռաջ բերած է , իսկ զմեզ ոչ այնպէս ,
այլ խորհողով ու գործով . ո՞վ Աստուած
ամենակարող , ի՞նչ է բանաւոր սրգը որ
այսքան կարեւորութիւն կուտաս , մի
թէ քո անթիւ փառաբանչաց մէջ
մարդկանց պէս աղիւս ու տրտուալան
չ'կայ , որ մարդն այսպէս կը վսեմացնես .
անս սիրելի օրիորդս անոր մեծ սէրը
անորը մեծ ինամբը . ուստի միշտ դո՛հ
եղիր որ ամենաջարի եւ խնամող
Հայր մի ունիս երկինք ու սրտիդ
մէջ և ամեն տեղ , ուրեմն ժամ
է սիրելիս մեր խանճարութին մօտիկ

նանք ու պատկառանքը բանանք եւ հիանանք իսկ անոր վրայ . տես մեր երկնաւոր Հայրը ինչ կընէ, կըհրաւիրէ Եփեսոսի քաղաքէն մարդ ըստ պատկերի մերում եւ ըստ նմանութեան . որոյ հրաւեր կը կարգայ այս ամենի մաստ, ամենակատարեալ Հայր, իւր ծոցածին բանին, իր միակ որդւոյն, որուն սէր ու գութը ապա պիտի խօսիմք իմ սիրելի աղջիկս, ալ որոյ կը կանչէ իւր մշտնջենակից սուրբ Հուոյն, ասոնց միասնական Մատուածութիւն անուն կուտան մեր եկեղեցւոյ սուրբ Հայր, ու ասանք Հայր եւ Սրբի եւ սուրբ Հոգի մի են, ասոնց վրայ մարդու խօսքը կը պակսի ու իմաստ ոչինչ կը լինի . դու այս երեք պաշտելու միմեակ պարօք եւ հարկ ունիս, ճառելու ոչ երբեք, զի այն մանուկը յիմար է երբ կը ջանայ արեւու մակերեւոյթի ջերմութիւն ու շառոււիղները պարզ աչքք քննել . խեղճ աչքէ կենիտ ու ոչինչ կը շահի, զի անոր խանձող շառուիղներ ու ճառագայթներ աչքին վնաս կը պատճառեն . ալեկ է արեւու ջերմութեան տակ աճիլ ու անոր ըստ ու արդարաւորութիւնը վայելել . իսկ անոր նաեւ, այն է զոյն քննել միշտ յիմարի դործ է :

Սիրելի աղջիկս կարգ մեր նախահօր լինելոյն հասաւ . ուշդ բաց տես թէ մեր բարի Մատուած ինչ կընէ, նախ մէկ ամեն ծառերով զարդարուն տարտեղ մը կը տնկէ արեւելքի մէջ, ու հող կառնէ երկրէն եւ կը լինէ այն հողազանկուած մարդ, մարդը կը լինի կենդանի, ու կը վիշտ անոր երես իր տնայտու եւ սուրբ շունջը, կըլինի մարդը հոգի կենդանի, այն է բանաւոր, իրեն պէս իր պատկերի նման կընէ Միայր, մեր նախահօր անունը Միայր աղջիկս, աղէկ միտդ պահէ . ո՞հ ինչ լինի է մեր սկիզբը, Մատուած հող լինէ, ու այն հող կենդանի կը լինէ,

ու իւր շունչ կը վիշտ անոր մէջ, մարդ կը լինի բանաւոր ու Մատուած պատկեր, Միայր առաջին մարդը միմեակ այն պարտիզի մէջ կը դնէ, սրուն անունը կը կամ համարաւոր էր . այս մատուած պատկեր իմաստութիւն լեցուած բանաւոր մեր նախահօրը Միայր գիտէր որ իրեն օգնական մը պատկերակից մը կը պակսի, ու Մատուած արդէն կուգէր անոր օգնական մը ապա անոր վրայ թմրութիւն մը դրաւ, այսինքն քնացաւ Միայր մեր բարի արարիչ անոր կողէն հատ մի հանեց ու անոր պէս չքնաղ կոյս մի ստեղծեց . ու կենդանութիւն տուաւ, երբ մեր նախահօրը արթնցաւ իրենքով իրեն պէս մի գտաւ բսելով, ահա հիմայ իմ ոսկորէն իւր ոսկորը ու իմ մարմինէն իւր մարմինը, ասիկայ թող կնիկ կանչուի ի զի որովհետեւ մարդէն ելաւ . ու այս չքնաղ աղջկան անունը Միայր դրուեցաւ, որ կեանք կը թարգմանուի, այս առաջին մարդ եւ առաջին կին մեր արմատներն են, ու ասուցմէ է որ մենք առաջ եկած ենք . մեր խանձարուրը այն կը գնահատուի, այն գրաւատ, որուն մէջ կեանքը անեցանք եւ թշուառութիւն ճառակեցինք . Սիրով մինչեւ հոս լսեցիր սէրելի աղջիկս, անշուշտ եւ դորմացար թէ Մատուած մեծ սիրոյն վրայ, թէ մեր սկիզբն վրայ, եւ թէ այն անմեղ երկնասարդին Մատուած ձեռքէն եւ լած մարդուն ու սիրոյն կուսին սքանչելի Միայրին վրայ . երեւակայէ, երբ մէկ չգտնուած պարտիզի մը մէջ չքնաղ ու լուսազգեստ անմեղութեամբ կոյս մը ունոյնպէս եւ երկնասարդ մը ձեռքէն, այն տննման սրտեղջը իրենց թեթեւ ոտից տակը զուարճանայ եւ երկնից տէրը իւր սուրբ եւ սքանչելի փառքով դիմէ հոն իւր սիրելեացքով ալ անկէ աղէկ բան կայ, հարկաւ ոչ պիտի բռնուի :

Ա. Գ. Վ.

(Շարունակելի է)

ՀՐԱՇԱՒԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ ԿՐՈՆԻ

Մարտի փախազրուելով նախնի ժամանակները, երբ ամեն ազգերն կռապաշտ էին, կենթագրեմ թէ այն վայրկենին, յորում Յիսուս սկսաւ շրջել Յուդայի երկիրը իր կրօնքը քարոզելու համար, իրեն դէմ ելած բլլայ աշխարհիս յարգած գիտութեանց մէջ խիստ ներհուն փոխադրեալ մը, և զիցոք թէ այդ խնաստատելին հետ հետեւեալ խոսակցութիւնը ընէ:

«Ի՞նչ է, կրհարցնէ Փիլիսոփան Յիսուսին, ի՞նչ է քու գիտաւորութիւնդ, որ այդպէս կը շրջիս Յուդայի քաղաքները եւ գիւղերը ժողովրդեան նոր վարդապետութիւն քարոզելու: — Իմ գիտաւորութիւնս է, կը պատասխանէ Յիսուս, բոլոր աշխարհի բարբը վերանորոգել, ամեն ժողովրդաց կրօնքը փոխել, անոնց Աստուածոց սրաշտամուկներ եղծել, որպէս զի ճշմարիտ Աստուծոյն երկրպագանեն, և որչափ ալ դարձանալի երեւի իմ ձեռնարկս, կը հաստատեմ թէ պիտի յաջգի:

«Բայց միթէ՞ դուն աւելի իմաստուն ես քան զՍոկրատ, աւելի՞ պերճախօս քան զՊլատոն, աւելի՞ ճարտար քան այն ամեն գեղեցիկ հանճարները, որոնք Հռովմայի և Յունաստանի փառքն են: — Իմ պարծանքս չէ մարդկային իմաստութիւն ուսուցանել, կուղեմ մանաւանդ անոցոցս նել թէ այդ իմաստնոց պանծալեալ իմաստութիւնը յիմարութիւն է, եւ այն վերանորոգումը, զոր անոնցմէ ոչ մէկը համարձակեցաւ և ոչ իսկ քաղաքի մը մէջ փորձել, իմ կամքս է որ ամբողջ աշխարհի մէջ գործադրուի իմ և աշակերտացս ձեռամբ:

«Բայց քու աշակերտներդ իրենց տաղանդով, իրենց վարքով, իրենց արժանաւորութիւն եւ հարստութիւնները

պիտի կարողանան տիպել այնչափ մեծ պայծառութիւն մը, որ գերազանցեն Զենոնեան, Ստոիկեան և Պերիպատիկեան ճեմարանները, պիտի կարողանան զիւրաւ իրենց ետեւ ձգել: — Ա՛յ, իմ առաքեալներս տգէտ և աղքատ մարդիկ պիտի ըլլան, ժողովրդական կարգէ և ազգաւ Հրէայ, որուն միւս ամենուն առջեւ անուանարկ ըլլալը յայտնի է: Եւ սակայն իմ կամքս է, որ անոնց ձեռքով յաղթահարեմ փոխադրանքները եւ աշխարհի հզօրները, ինչպէս նաեւ բազմութիւնը:

«Սակայն գտնէ պէտք է որ Աղէքսանդրի և Կեսարու լեգեոններէն աւելի զօրաւոր խումբեր ունենաս, որոնք ահ և ստիպում տարածեն իրենց ընթացքին վրայ և ամբողջ ազգերը տըրտմագրեն քու ստիգք առջեւ խոնարհելու: — Ո՛չ, ըսածներէդ և ոչ մէկը իմ խորհուրդիս մէջ չը կայ, ես կ'ուղեմ որ առաքեալներս դառնուինք պէս քաղոր ըլլան, վերենք սպաննել ուղող թշնամեաց չի հակառակին, եւ իրենց մեղք պիտի սեպեմ, եթէ իմ օրինացս իշխանութիւնը հաստատուի համար սուր քաշին:

«Ուրեմն յոյս ունիս թէ կայսերը, աւագանին, դատաւորը, կուտակալը իրենց բոլոր կարողութեամբը պիտի յաջողցնեն քու ձեռնարկդ: — Ո՛չ, ամեն իշխանութիւնք ղէնք պիտի առնուն ինձի դէմ, իմ աշակերտներս յատեաններու պիտի մատնուին, պիտի ըլլան ատելի, հալածեալ և մահուան դատապարտեալ, և ամբողջ 300 տարի ամեն ճիգ պիտի թափուի իմ կրօնքս և աշակերտներս արեան հեղեղներու մէջ խեղժելու:

«Բայց ի՞նչ հրապուրիչ զօրութիւն պիտի ունենայ այդ վարդապետութիւնը, որ կարող ըլլայ իրեն քաշելու բոլոր աշխարհ: — Իմ վարդապետութիւնը

նրա պատասխանեց Յիսուս, անըմբռնելի խորհրդաց վրայ պիտի ըլլայ, անոր բարոյականութիւնը մինչեւ ցարգ աւանդաւածներէն աւելի մեղքուր պիտի ըլլայ: Աշակերտներս պիտի հռչակեն, որ ես մնալի մէջ ճնայ, թէ աղքատ և վատակիր կեանք մը վարեցի, և պիտի կարենան աւելցնել թէ ես խաջին վրայ հոգիս պիտի աւանդեմ, որովհետեւ այդ տանջանքներով պիտի կրնաքեմ իմ վախճանս: Այս ամենը բարձրածոյն պիտի հրատարակուի, ամենքը պիտի գիտնան այդպէս ըլլալը: Բայց և այնպէս, ինձ՝ որ քեզ հետ կը խօսիմ, որ մը աշխարհս երկրագագնթիւն պիտի մտաուցանէ:

«Ըսել է թէ պատասխանեց Փիլիսոսիան վերջապէս խղճալի ձայնով մը, դու աին ունիս տգէտներով իմաստունները լուսաւորել, տկարներով հըղորները յաղթահարել, կրկն դէմ պատերազմելով քաղմութիւնը քեզի ձգել: Վերայ, նախատանայ, արհամարանայ և մահու խտտմամբ աշակերտներ ստանալ: Գլորել Ալեմկոտի բոլոր Աստուածները, որպէս զի անոնց անշուքաւ պաշտուիս: Դու կրես թէ պիտի խաչուիս իբրեւ չարագործ մը և իբրեւ անարգ գերի մը: Օ՛հ անգր, քու խորհուրդդ ուրիշ բան է, բայց եթէ յիմարութիւն և հասարակութիւնը զայն ըստ արժանեայն պիտի դատէ ծանակելով: Այս ձեռնարկիդ յաջողութեան համար պիտի է որ մարդկային բնութիւնը վերածաւալի, և արդարեւ քու առաջարկած միջոցներով բարոյական աշխարհի վերակենդանութիւնը այնպէս անկարելի է, ինչպէս նիւթական աշխարհիս վերակազմութիւնը, մանաւանդ թէ քու ձեռնարկիդ յաջողութեան հաւատ քննադէմն աւելի դիւրին է կործել թէ, մէկ խօսքով կարող ես աշխարհը

վեր ՚ի վայր չընել և հաստատութենէն արեգակը և աստղերը վար գլորել:

Ահա այսպէս կընթանէ, որ խորհած և խօսած ըլլայ Փիլիսոսիայ մը, ուրուն Յիսուս յայտնած ըլլար հեթանոսական աշխարհները բրիտանէութեան գործներու դիտաւորութիւնը, և անտարակցոս անոր յաջողութիւնը այնպէս անկարելի էր, որ անշուշտ մարդկային բանականութեան նկատմամբ Փիլիսոսիային ըսածը ըստ ամենայնի իրաւացի էր: Եւ արդ ճշգիր կատարուեցաւ այն, որ ըստ մարդկութեան անկարելի էր, մարդկային իմաստութիւնը ամօթահարեցաւ: Եւ մեն սովորական գաղափարները վեր ՚ի վայր չընեցան, խաչի յիմարութիւնը արեւելեայ վրայ յաղթանակ կանգնեց, և այս իսկ է անմահ յիշատակարան ՚ի հաստատութիւն բրիտանէութե թէ թէ երկնային է: Աւ այժմ ալ կրնանք հաւկրնալ իմաստուն հելլենտի մը սա աշորինակ եւ անմոռանալի խօսքը «Ո՛վ Տէ՛ր, եթէ բրիտանէութեան յարելովս իր խարուիմ, ապա դու զիս խարեցիր, որովհետեւ անոր վրայի նշանները քու ձեռքդ միայն կարող էր գրառմէ: Տէ՛ր, եթէ պատրանք ինչ իցեն՝ ՚ի քէն եմք պատրեալք»:

ՅՈՒՆՍԻՆՈՒՍ

ՓՈՔՐԻԿ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԻ

Ինչպէս առ հասարակ մատենագրութիւնը որ և իցէ ազգի մի մտաւոր և բարոյական զարգացման արգար կը շնոնէ, նոյնպէս կարող էմք ասել, որ Ազգի մը ըրագրայ թուոյն առաւելութիւնը, կամ նուազութիւնը նոյն ազգին բնութեցանութեն ճշգրիտ պատկերն է: Վասն զի երբ ազգի մը ըրագրայ թիւն կը շատնայ, ըսել է նոյն հաւ

մեծապատիւութեամբ ընթերցողաց թիւն եւս կը շտանայ, իսկ ընդհակառակին որչափ կը նուազի կամ նուազ ընկն թերթերու թիւն, նոյնչափ եւս ընթերցողաց թիւն:

Յաւ է ասել, որ այս տխուր ճիւղ մարտութիւնը մեր Ազգին մէջ ակնհայտ եւ կը տեսնուի: Վասն զի Տաճկաստանի մէջ հրատարակուած Հայ թերթերու, թէ՛ օրագրաց, թէ՛ պարբերական, թէ՛ շաբաթական և թէ՛ ամսական թերթերու թիւն հազիւ տասն և երկուքի կը հասնի, զոր երեք միլիոն Հայ — ժողովրդեան վերայ բաժնելով՝ 250000 հոգւոյն մէկ թերթ կիշնայ, որոց մէջէն առ առաւելն եթէ 1 առ 500 լրագիր կարդացող ընկն, մէկ թերթն 500 հոգի կարդացող կուենայ: որով բոլոր թերթերու ընթերցողաց թիւն 6000 կըլլայ: այս խիստ հարեւանցի հաշիւէն ակն յայտնի կը տեսնուի մեր Ազգին մէջ ընթերցողութեան ինչ վիճակ ունենալը: Ի հարկ է ընթերցողաց նաւաղութեան կամ առաւել եւս լաւ է ասել չէ՞տութեան պատճառաւ խմբագիրներն նիւթականապէս կը առնեն: Մասամբ այս նիւթական տուժն է պատճառ, որ շատ թերթերու հրատարակ գալը և անցայտիլը մէկ կըլլայ:

Ի՞նչ է սորա պատճառը. — Սոյն հորցի լուծման մէջէն բուն նկատողութեան կէտը: Մեր Ազգի նկատմամբ Հայ — լրագրաց գիտաւոր պորտաւորութիւնն է ընթերցանութեան ճաշակն արթնցնելով ընթերցասիրութիւնը տարածել իրենց բազմակողմանի պարունակութեամբ, երկրորդ՝ որ առաջինէն կը հետեւի, Ազգին յառաջագիմութեան նպատակը լաւը և լաւաւոր խորհուրդներով: Երբ լրագիրներն սոյն երկու էական յատկութիւններն ունենան, այն ատեն անպատ-

ճառ հասարակութիւնն եւս մեծ սէր ունենալով լրագրաց վերայ պիտի բաշտակէ լրագրութիւնն: Քանի որ հասարակութիւնն սէր եւ համարմունք չունի առ լրագրութիւնն, ըսել է որ՝ լրագրութիւնն եւս վերոյնշանակեալ երկու յատկութիւններն չունի. եւ իրօք եթէ նկատողութեան առնուիք լրագրաց պարունակութիւնը (քիչ բաւ յառութեամբ) կտոր մի քաղաքական, զոր Եւրոպական թերթերէն կը քաղեն և որ ոչ այնչափ սղգի յառաջագիմութեան կը նպաստէ. կտոր մի եւս ազգային, այն եւս շատ քիչ անգամ խորհրդարանի յօդուած է, այլ միշտ մոռնաւոր անձանց նամակներ, որք աւելի անձնականութեան քան թէ ազգայնութեան պատկեր կը կրեն. ահաւորիկ այս է լրագրաց պարունակութիւնը, որով անկարելի է ճաշակ արթնցնել եւ ընթերցասիրութիւնը ընդհանրացնել: Սակայն զարմանալի է, որ Հայ — լրագրութիւնն փոխանակ իւր թերթութիւններն զգալու և ողբօգուտ ուղղութիւն մի առնելու, միշտ արբտունջ կրնէ հասարակութեան վերայ, որոքս թէ Հասարակութիւնը չքաջութիւնը զնիքը, աւելի Եւրոպական թերթեր կը կարգայ, քան թէ Հայ — լրագիրներ, եթէ յաճախորդներ չահելու յատկութիւն չունեցող փերուղակը արունջալու իրաւունքունի, նոյնպէս մեր լրագիրներն:

Եթէ լրագրաց ըրած տրտունջն հասարակութիւնն ընէ, աւելի իրաւունք ունի, վասն զի լրագիրներն մոռնալով իրենց կոչումն և պարտաւորութիւնը, մասնաւորաց խնկարկունք դարձած են. մասնաւորապէս վերջին տարինեբուն մէջ շատերն իրենց ծայրաշեղ տգիտութեամբ ընդգէմ կրօնի, բարոյականութեան և իգական սեռի գաղափարակութեան վերաբերեալ սոյն

պիտի գայթակղական հրատարակութիւններ ըրին, որոց վերայ հասարակութեան զըւանորդ գրգռեցաւ, քան թէ ճաշակն արթնցաւ և այս իսկ է պատճառը, որ լրագրաց ամենօրեայ տրտուհներն աղարդ ինչ կը մնան, ինչպէս մղի և անպարկեշտ քարոզի մը սպառնալից քարոզներն:

Լրագիրներն կը արանջան, որ իրեն թէ հատարակութիւնը իւր պատուարութիւնը չը ճանաչէր չը քաջալերելով զիրենք, տակայն կը մոռնան, որ հատարակութիւնը այդ պարտաւորութեան փոխորդէն իրաւունք մի ևս ունի, զոր լրագիրներն կը ժխտեն ընդդէմ իրենց պարտեաց: Իրաւանց ժրխտումն պարտեաց զանցառութիւնէն թագրէ. եթէ կ'սեղեն լրագիրներն, որ հատարակութիւնը իւր պարտաւորութեան մէջ կը թերանայ, թող նախ իրենք իրենց պարտիրք ճանաչեն հատուցանելով հատարակութեան իրաւունքը, այսինքն իրենց գրիչը թող նորա յառաջագիմութեան նուիրեն. թող ջանան նախ իրենց լուրջ յօգուածներով հատարակութեան մէջ ընթերցատիրութիւնը տարածել, այնուհետեւ իրենց հատարակութենէն ակնկալած օգնութիւնը ինքնին կը գայ:

Եթէ հատարակութիւնը գանգաւէր լրագրաց մասին, իրաւունք ունէր, որովհետեւ նա իւր քրտանց վաստակը որ կը տայ, ոչ թէ մասնաւոր անձինք շահելու նպատակաւ, այլ Ազգին յառաջագիմութեան փորբիկ նը պատու մի առնելու համար. տակայն դժբաղդաբար այսօր հատարակութեան քրտանց վաստակը աւելի Ազգին աղէտից վերայ աղէտք բարդող մի քանի թերթեր կը բուծանէ (խօսքս ամենուն չը պատկանիր) և զայս հատարակութիւն չղգար մեծ մասամբ, եթէ զգար անբաւական պէտք էր լի

նիլ ներկայ լրագիրներէն, այդ անբաւականութիւնը թերեւս ընտիր և ազգօգուտ թերթերու թիւն աւելացնելու իրաւ է, որ հատարակութեան խիստ փութիկ մասն Հայերէն լրագիր կը կարգայ, մէկ մասն աւելի օտար ազգայ թերթեր կը կարգայ, իսկ խիստ մեծագոյն մասն բնաւ չը կարգար, որովհետեւ ընթերցանութիւնը յարգ եւ արժէք չէ տուցած ցարդ. նոցա համար, որովհետեւ լրագրութիւնն ոչ մէկ ժամանակ այս մասին հատարակութեան յորդոր չէ կարգացած, ոչ մէկ ժամանակ ընթերցատիրութեան օգուտներն չէ բացատրած. եթէ ընէր այս ամենը, այսօր փոխանակ հատարակութեան մեծագոյն մասին փութագոյն մասն, կամ բնաւ մէկը չը պիտի գտնուէր լրագիր չը կարգացող: Հատարակութեան այն մասն, որ Հայ-լրագիր կը կարգայ, ոչ թէ նոր գաղտնիքներ, տեղեկութիւններ տալու համար, այլ փայլեկնական զըւարճութիւն մի ունենալու համար, և այս է պատճառը որ գաղեշտական թերթի մը տողերն աւելի հաճութիւն կը կարգան քան թէ լուրջ իմաստասիրական ու ծանր բարոյական յօդուածներն: Աւտօի այս պատճառաւ բնաւ չը կարգացողներն աւելի լուր կրնեն, քան թէ յուր ճաշակաւ կարգացողներն:

Արդ՝ քանի որ լրագիրներն մեծ մասամբ այս եղանակաւ Ազգին օգտակար չեն եղած, պէտք է օգտակար լինելու գիրք մը առնեն. պէտք է մի փայն թերթ լեցնելու սկզբունք թող լով Ազգին յառաջագիմութեան համար գրեն. պէտք է փոխանակ հատարակութենէն տրանջալու, ջանան ընթերցանութիւնը տարածելով սիրելի առնել թերթերն յաշտ Ազգին. ջանալ օգտակար լինիլ Ազգին լուսաւոր և ողջութեամբ հրատարակութիւններով:

անշուշտ այն ատեն հասարակութիւնն եւս չը պիտի պանծայ իւր քաջութեամբները :

Գ . Ս . Խ .

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ

Յուլիս 27ին գիշերը տեղւոյս Վսեմ. Կառավարիչ Քեամիլ բաշան քաղաքիս բոլոր Հիւպատոսներն ու Գաղղիացւոց Պէրուժի ընդհանուր Հիւպատոս Պ. Ռոսթամը ընթրիքի հրաւիրեց Կառավարութեան պալատը : Պ. Ռոսթամն նոյն գիշեր ժամը 5ին մեկնեցաւ դէպ ՚ի Յոպպէ իւր պաշտօնատեղին ՚ի Պէրուժ երթալու որուն ընկերացած էին մի քանի Զապթիէներ եւ նոյա հարկաւարտը : Վսեմ. Կառավարիչը ՚ի պատիւ Պ. Ռոսթամի իւր ձին տուած էր մինչեւ ձորաբերանը (պապ իլ վատ) բաւած տեղը տանելու :

— Ամսոյս 6ին Աւստրիաց Կայսեր — եւ Հունգարացւոց Արքային ծննդեան տարեգարծի տաժիւ տեղւոյս Ֆռան չիսկեանք Սուրբ Յարութեան մէջ իրենց եկեղեցին ձայնաւոր պատարագ մատուցին ՚ի ներկայութեան նոյն տէրութեան Ընդհ. Հիւպատոսին եւ փոխ Հիւպատոսին եւ բոլոր քրիստոնեայ հրապառակաց. այս տաժիւ Աւստրիացի Հրէայր եւս իրենց աղօթարանին մէջ Կայսեր կենաց բարեմաղթութիւններ լնելէ վերջը գիշերն եւս ճրագափառութեան հանդէս կատարեցին :

— 10ին, ժամը 6ին տեղւոյս Պարսից Հիւպատոսը առաջին անգամ իւր Տէրութեան գրոշալը բացաւ ՚ի ներկայութեան Վսեմ. Կառավարչին եւ բոլոր Հիւպատոսաց : Նոյն օրը Բ. Գըրան հրամանին համեմատ քաղաքէս մեկնեցաւ Սողոմոնեան Տաճարի նորոգութեան Տեսուչ Գուարէթ պէյը :

որոյ պաշտօնն առ այժմ Կառավարութիւնը կը կատարէ :

— Սուրբ Ծննդեան այրին մէջ պատահած վերջին դէպքին ժամանակ նախորդ Վսեմ. Կառավարիչը հրաման ղրկած էր երեք ազգաց, թէ առ ժամանակ մի դագարին Ս. Ծննդեան սինազարդ մեծ գաւթին մէջ սովորական հանդէսներով անցնիլը մինչեւ վէճերուն կարգադրուիլը : Ինչպէս ուրիշ քանի մի տօնի օրեր, նոյնպէս եւ Վերափոխման օրը սովորութիւն կայ մեզ ՚ի հետց անտի որ Տեսուչը ժամարար լինելով ՚ի լրանալ Ս. Պատրագին հանդիսւ նոյն սինազարդ գաւթէն կարգալով կը տանին իւր խաւքը : Վէճերը խաղաղելէն յետոյ, ինչպէս ուրիշ ազգեր, նոյնպէս մեր Ազգն ալ ուզեց այս սովորութիւնը կատարել. Յայնք Լատինաց հետ ունեցած վէճերնիս պատեհ առիթ համարելով Կառավարութեան ձեռքը ուղեցին այս անգամ մեզ եւս արդիւնէ մեր այս սովորութիւնը կատարելէ, ըսելով թէ «նոյն գաւթի իրենց կը վերաբերի, ուստի Հայք իրաւունք չունին անկէ հանդիսի անցնելու » : Ս. Պատրիարքը բազմեց եւ իւր իրաւունքը հրապարակներով հաստատեց, թէ Յունաց հետ հաւատար իրաւունք ունիմք սուրբ Տեղեաց մէջ մեր Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ սովորական ամեն արարողութիւն կատարելու. Տեղւոյս Միւթասարըք Վսեմ. Քեամիլ փաշայն հրովարտակները քննելով եւ Բեթղէհէ մի բնակիչներէն եւ Լատինաց վանքէն ստուգելով՝ որ Հայոց իրաւունքն է այս : եւ վերադառնալով մեր այս իրաւունքը հրաման ըրաւ. եւ ամսոյս 28ին Տեսուչը ժամարար լինելով Ս. Պատրագէն վերջը նոյն սինազարդ մեծ գաւթին մէջէն բաւ իրաւանց եւ բաւ վաղէմի սովորութեանց՝ կարդալով եւ

Հանդիսիւ գնաց խոյր , փոխանակ
Վերափոխման աւուր :

— Ժառանգաւորաց դպրոցիս ա-
շակերաններէն Յովհաննէս Խաչատու-
րեան Մարտիկոյն իւր դպրոցական
կենաց չընկնի մէջ անկարգութիւն-
ներ ըրած լինելով և ամեն կորելի մի-
ջոց դործողութեան վերջը տակաւին
անուղղայ դանուելով ամսոյս 26 ին ևս
խիստ յանգստեալ եւ տաքանորէ մէկ
դործոյն համար պատժուելով արձակ-
ուելոյս որոշմամբ Ուսումնական Խոր-
հրդոյ և համութեամբ Ս. Աթոռոյս
Տնօրէն Ժողովոյն : Այն Աշակերտը
աղքատ ծնողաց զաւակ և յետին աւ-
տիճան թշուառ վիճակի մէջ եղած ա-
տեն Բերայի Թաղական Խորհրդոյ միջ-
նորդութեամբ և յատուկ խնդրանք
ընդունուած էր Ս. Աթոռոյս Ժա-
ռանգաւորաց Վարժարանին մէջ 1869
Պեկ. 21. որ տակն հաղիւ քիչ մի հա-
տարակ ընթերցմանը դիտէր , այն ա-
տենէն յարգ չարս տարիի մօտ ամեն
ինոմբ ընդունելով և բաւական ու-
սումն տունելով հանդերձ տակաւին չէ
կարողացած իւր մանկութեան մէջ սո-
վորած անկթուլութիւններն ու բխր
դաժանութիւնը ուղղել եւ բարոյա-
կանը կարգաւ արել , ի դերեւ հանե-
լով դպրոցական տեսչութեան և խնա-
մակալաց բոլոր քանքերը : Անմիտ պա-
տանին օրինաց և կանոնաց ներհակե-
լով , իւր բարւոյն եւ ուղղութեանը
համար սահմանուած զգուշութիւն-
ներն արհամարհելով , դայթակղու-
թիւն եւ գրգռութիւն սերմանելով
թերեւս կարծեր է որ լաւ բան մի ը-
րած կը լինի . սակայն կարելի է այժմ
կը յիշէ իրեն արուած խրատներուն
չօրութիւնը և կը համազուի որ խիստ
անարատիւ էր իւր բռնած միջոցը , կը
դայ որ անարգութիւն եղաւ իւր ան-
ձին , սպերախոս դանուելոյս իւր իւր

նամակաւոյ գէմ , նոյս սիրտը կարեւ-
րէր խոցեց իրենց բոլոր աշխատու-
թիւնն այսպէս փծայնելով . եւ յու-
սալի է սակայն որ այս դէպքը իրեն
խրատ լինելով կը սանձէ իւր կիրքե-
րը և իւր ապագայ կենաց յաջողու-
թեան և բարօրութեան համար կուղ-
ղէ իւր վարքը :

— Տ'ղայի Յոյն տակաւին ան-
հաշտ են , բայց նոյս Միաբանութիւ-
նը դիրենք առ ինքն յանկուցանելու մի-
ջոյներ կը գտնէ : Մի քանի աղքատ
Յոյն մօտ օրերս Միաբանութեան
հետ հաշտուեցան , սոյս հաշտու-
թիւնը ժողովրդեան խռովութեա-
նը պատճառ եղաւ . քանզի ամ-
սոյս 26 ին մեծ բաղմութիւն Ս. Յա-
րութեան արտաքին դաւիթը կը պա-
տահին հաշտեալ մասին եւ կ'ըստին
զերենք նոյն դործին համար ծաղրել .
նորս քանի մի անարգական խօսքերով
կը պատասխանեն թէ , « Ծր մի եւս
իրենք ալ կամոյ տկամոյ սխալ ստիպ-
ուին հաշտուիլ » : Այս խօսքերէն
գրգռեալ կը յարձակին իրարու վերայ
եւ կուռց ժամանակ կին մի ազգրէն
անմիտ կերպիւ դանակի հարուածով
կը վիրաւորի , իսկոյն ոստիկանութեան
միջամտութեամբ կը խաղաղին , որոյ մի
քանին յարգ բանան են , նոյն օրը յե-
րեկոյ Յունաց Թաղը զօրքեր շփելով
կը հակէին :

— Քօղարիս Տաճիկներն ալ յուգ-
եալ են , ժողովրդեան մեծ մասը եր-
կուքի բաժնուած՝ մին զնեւիկոյ կրօ-
նապետը (Միւֆթին) երկուտարդ լի-
նելուն համար պաշտօնէ դադարեցնել
կուղեն իսկ միւս մասը մնալը կը կու-
մին . թէ եւ հակառակ կուտակոյու-
թեան կողմէն զրկուած տեղեկագրոյն
համեմատ հրաման եկած է դադարե-
ցնելու . սակայն դեռ կուտակոյու-
թիւնը անհամաձայն կը դանուին :

ՅԱՆԿ

ՕՒՈՍՏՈՍ

Ազատութեան վրայ անհարկ մի	169
Երազ	171
Առողջական . (Շարունակութիւն)	173
Դատարարութիւն կանանց . (Շարունակութիւն)	182
Հրաշարի հաստատութիւն կրօնի	187
Փոքրիկ նկատողութիւն մի	188
ԺԱՄԱՆԱԿԱԳԻԱԿԱՆՔ	191

ՔԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՔ

- Ա. Սիօնը ամեն ամիս կը հրատարակուի 24 էրեսէ բաղկացեալ մէկուկէս աւթածաղ թղթով .
- Բ. Տարեկան գինն է երկու արծաթ Մեծիտիյէ, հանգերձ Խանապարհի ծախքովը կանխիկ վճարելի .
- Գ. Չստ տեարակ առնել աւելոյը, պէտք է ամեն մէկ տետրին շորո դա-
հեկան վճարել .